

TYÖTÄ TYÖHÖN KYKENEVILLE

Gambialaismiehet pääkaupunkiseudun työmarkkinoilla ja yhteiskunnan jäseninä

Elina Heinonen ja Maarit Pettersson

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Heinonen, Elina & Pettersson, Maarit. Työtä työhön kykeneville. Gambialaismiehet pääkaupunkiseudun työmarkkinoilla ja yhteiskunnan jäseninä. Helsinki, kevät 2010, 70 s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kuvata pääkaupunkiseudulla asuvien gambialaismiesten positioita työmarkkinoilla ja laajemmassa sosioekonomisessa kontekstissa. Keskeisinä selvitettävänä kokonaisuuksina olivat työ, opinnot sekä kokemusperäiset yhteiskunnalliset asemat. Lisäksi kartoitettiin miesten ehdotuksia maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen helpottamiseksi. Opinnäytetyön kumppanina toimi Suomi-Gambia-yhdistys, joka mahdollisti kontaktin haastateltujen ja opinnäytetyön tekijöiden välillä.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus, jota varten haastateltiin yhdeksää yhdestä viiteen vuotta Suomessa asunutta gambialaismiestä. Aineiston keruuseen käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja taustatietokyselylomaketta. Aineiston analyysimenetelmänä oli teoriaohjaava sisällönanalyysi. Taustatietolomakkeiden keskeinen informaatio kirjattiin liitteeksi opinnäytetyöhön. Tutkimusprosessi noudatti salassapitovelvollisuuden ja anonymiteetin periaatteita.

Tutkimustulosten mukaan suomen kielen taito ja kontaktit avasivat ovia työelämään, kielitaidottomuus sekä kulttuuriset eroavaisuudet puolestaan sulki niitä. Haastateltujen työllistyminen oli haastavaa, ja työmarkkinoilla tyydyttiin, ainakin toistaiseksi, matalapalkkaisiin töihin. Opiskelevat haastatellut kokivat asemansa olevan tasavertainen muiden opiskelijoiden kanssa. Työttömyys ja taloudellinen riippuvuus sosiaaliuista tai vaimosta koettiin miehisyttä alentavana ja nöyryyttävänä. Kaikki haastateltavat toivoivat lähtökulttuurinsa mukaisesti voivansa elättää itsensä ja perheensä työtä tekemällä. Tulosten mukaan kotoutumista ja maahanmuuttajien työllistymistä tuettaisiin parhaiten suomalaisten ja maahanmuuttajien keskinäisellä dialogilla.

Tutkimustulokset saattavat peilata osaltaan maahanmuuttajien keskivertoa alempia työmarkkinapositioneja yhteiskunnassa. Tutkimuksen mukaan taloudellinen riippuvaisuus muista saattaa olla suuri taakka toisille maahanmuuttajille. Näkökulmana kotoutumiseen aihe voisi olla tarpeellinen ja sisältää uutuusarvoa. Osaltaan samaan aihekenttään kiinnittyvät kulttuurierot ja ristiriitaisuudet Suomeen asettuessa vaativat myös päivittyvää tutkimusta. Suomi-Gambia-yhdistys käyttää opinnäytetyötä työvälineenään Suomen uusien gambialaisten kotoutumisen ja työllistymisen vertaistukemisessa.

Asiasanat: maahanmuuttajat, miehet, työmarkkinat, kulttuurierot, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Heinonen, Elina and Pettersson, Maarit

Whether a Finn or a Gambian – a man still needs his job. Gambian men in the Finnish labour market and as members of the society.

70p., 6 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2010

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to investigate how men from the Gambia integrated into the Finnish society in respect to work, studies and socio-economical statuses. Furthermore, men were asked to give propositions for functional integration practices. The association of Gambians in Finland was the co-operative partner of the thesis.

The qualitative research method was used in the study. The data was gathered by interviewing nine Gambian men residing in the Helsinki metropolitan area in 2009. The interviewees had lived in Finland a maximum of five years. Interviews consisted of open questions and background information questionnaires. The collected material was analyzed by using content analysis.

Results showed that employment and economical independence as means of integration were highly appreciated. In return, unemployment and dependence on social benefits or wife's income were considered as undesirable and humiliating. The inability to speak Finnish was identified as the key factor for unemployment or low work life status. The students interviewed perceived their position to be equal in the context of studies. Cultural differences and lack of local social contacts were also seen as problems in the labour market and larger socio-economical context of the society. Dialogue between Finns and immigrants was seen as a necessity for better integration and employment practices.

The results may indicate that immigrants often have to content with lower than average positions in the Finnish labour market. The strain put on some immigrants due to economical dependence on others might be worth studying further. In addition, cultural differences and contradictions faced by immigrants integrating into Finland could be studied in-depth.

Keywords: immigrant men, labour market, cultural differences, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	8
2.1 Suomi-Gambia-yhdistys	9
2.2 Kotoutuminen	9
2.3 Kotouttaminen	10
2.3.1 Oikeus kotouttamistoimenpiteisiin	11
2.3.2 Kotoutumiskoulutus	11
2.4 Rasismi	12
2.5 Syrjintä	13
2.6 Aiempia tutkimuksia	13
3 IHMINEN TYÖSSÄ, TYÖ YHTEISKUNNASSA	17
3.1 Työn merkitys ja yhteiskunnan jäsenyys	18
3.2 Lohkoutuneet työmarkkinat ja sisääntuloammatit	20
3.3 Monimuotoisten työmarkkinoiden tulevaisuusskenaarioita	21
4 GAMBIALAINEN YHTEISKUNTA	23
4.1 Islaminusko ja sukupuoliroolit gambialaisessa yhteiskunnassa	23
4.2 Koulutusjärjestelmä	24
4.3 Työkulttuuri	24
4.4 Perheyhteisö	25
5 TUTKIMUSPROSESSI	26
5.1 Työn tarkoitus	27
5.2 Tutkimusmenetelmä	27
5.2.1 Tutkimusaineiston keruu	27
5.3 Aineiston analysointi	30
5.4 Aineiston kuvaamisen tekniikat	32
6 KIINNI TYÖSSÄ, KIINNI ELÄMÄSSÄ	33
6.1 Kieli ja kontaktit avaavat ovia työelämään	33

6.2 Täysivaltaisuuden puute	36
6.3 Dialogin kautta samalle viivalle	40
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
7.1 Yksilön työllistymisen yhteiskunnallinen ulottuvuus	44
7.2 Aina vaan työtä kuin työtä?.....	47
7.3 Katseet tulevaan	48
8 POHDINTA	50
8.1 Validiteetti ja reliabiliteetti.....	51
8.2 Tutkimuksen eettisyys	53
8.3 Opinnäytetyöprosessi ja oppiminen	53
8.4 Kompetenssit ja ammatillinen kasvu.....	56
LÄHTEET.....	60
LIITE 1: SAATEKIRJE	
LIITE 2: SOPIMUS	
LIITE 3: TAUSTATIETOLOMAKE	
LIITE 4: BACKGROUND INFORMATION SHEET	
LIITE 5: OPEN QUESTIONS	
LIITE 6: PERUSTIETOKAAVIO	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee pääkaupunkiseudulla asuvien gambialaismiesten kotoutumisprosessia Suomeen. Keskitymme tarkastelemaan erityisesti työn ja opiskelun osa-alueita kotoutumisprosessissa. Tutkimuskysymykset käsittelevät gambialaismiesten ongelmia työllistymisessä ja opintoihin pääsyssä sekä miesten sosioekonomista asemaa yhteiskunnassa. Lisäksi selvitämme gambialaismiesten ehdotuksia maahanmuuttajien työllisyyden parantamiseksi ja kotoutumisen helpottamiseksi. Opinnäytetyömme analysoitava aineisto muodostui yhdeksän gambialaismiehen haastatteluista.

Suomi-Gambia-yhdistys oli opinnäytteemme yhteistyötaho. Lopputyömme selvittää yhdistykselle, millaisia haasteita gambialaismiehillä on kotoutumisprosessiansa alussa. Yhdistys käyttää opinnäytettämme materiaalina suunnitellessaan erilaisia neuvonta- ja keskustelutilaisuuksia. Tilaisuuksien teemoja valitaan aluksi opinnäytetyön selvitysten pohjalta, ja uusien ihmisten ottaessa osaa toimintaan jatketaan ajankohtaisiksi koettujen aiheiden käsittelyä.

Emme pyri yleistämään tutkimustamme esimerkiksi kaikkia Suomessa asuvia länsiafrikkalaismiehiä edustavaksi, vaan haastattelimme yhden Länsi-Afrikan maan edustajia. Haastattelemiamme gambialaismiehiä yhdisti islam. Gambian väestöstä on muslimeja 90 % (CIA 2010). Maantieteellisenä alueena Gambia on pieni. Suomessa gambialaisia oli vuoden 2009 lopussa 298 (Maahanmuuttovirasto 2010). Gambialaisia saapuu Suomeen eniten avioliiton, työn ja opiskelujen sekä perheenyhdistämisten kautta. Gambialaisten turvapaikanhakijoiden määrässä on myös tapahtunut kasvua. Vuonna 2007 heitä oli neljä, vuonna 2008 kahdeksan ja vuonna 2009 neljäkymmentäviisi henkilöä. (Maahanmuuttovirasto 2010.)

Väitämme, että Suomessa ei kiinnitetä riittävästi huomiota maahanmuuttajien kotoutumiseen ja työllistymiseen. Kulttuurisia erityispiirteitäkään ei oteta riittävästi huomioon. Miehinen näkökulma aiheeseen on raikas ja kaivattu. Erityisesti maahanmuuttajamiehille suunnatut palvelut ovat usein ongelmakeskeisiä. Esi-

merkiksi niin sanottuja irti väkivallankäytöstä -palveluja on, muttei vastapainona toimintaa maahanmuuttajamiehille, joilla olisi aivan toisenlainen palvelun tarve. Maahanmuuttajien moninaisesta ryhmästä löytyy useanlaista palvelun tarvetta, aivan kuten kantasuomalaistenkin parista.

Suomalaisessa maahanmuuttotutkimuksessa on eri menetelmin tarkasteltu eroja etnisten ryhmien välillä. Monissa tutkimuksissa sukupuoli on ollut yhtenä taustamuuttujana, mutta sukupuolispesifejä tutkimuksia, erityisesti maahanmuuttajamiesten kohdalla, on toistaiseksi tehty verrattain vähän. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 25.) Opinnäytetyömme on kannanotto maahanmuuttajamiesten kuulemiseksi omissa kotoutumisen prosesseissaan.

Suomalainen yhteiskunta kansainvälistyy jatkuvasti. Kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan merkitys kotoutumisprosessissa on suuri. Kaikkien maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olevien tulisi lisätä kulttuurisensitiivisyyttään voidakseen tukea muualta muuttaneiden asettumista uuteen maahan. Kotoutumisen kannalta merkittävimpiä asioita ovat työ, opinnot, toimeentulo ja ihmissuhteet. Työttömyys on kova isku miehelle, joka on tottunut olemaan vastuussa perheensä toimeentulosta kotimaassaan.

Opinnäytetyömme soveltuu luettavaksi kaikille maahanmuuttoasioista kiinnostuneille. Erityisesti siitä on hyötyä maahanmuuttajien parissa työskenteleville sekä kotoutumista pohtiville työryhmille. Tärkeintä on muistaa hahmottaa ihminen kokonaisuutena, jonka hyvinvointiin työllä ja toimeentulolla on suuri vaikutus. Työttömyyden pitkäaikaisvaikutukset aktiivisessa elämänvaiheessa olevalle terveelle, työkykyiselle ihmiselle ovat tuntevia etenkin, kun toimeentulo ja kyvyttömyys elättää itsensä ja läheisensä aiheuttavat kulttuurillisesti häpeää ja turhautumista. Jotta maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisesta ylipäättään voidaan puhua, tulee linjauksiin ja toimintaan sisällyttää konkreettisia mahdollisuuksia opintoihin ja työhön.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

Maahanmuuttaja on suomenkieleen vakiintunut käsite ja tarkoittaa kaikkia ulkomaalaisia ihmisiä, jotka asuvat pysyvästi Suomessa. Maahanmuuttaja voi tulla Suomeen monella eri tavalla, esimerkiksi töiden tai avioliiton kautta (Räty 2002, 11.) Tässä opinnäytetyössä haastatelluista käytetään yleisnimitystä maahanmuuttaja.

Rädyn (2002, 11) määrittelyn mukaan **ulkomaalainen** on henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen. Ulkomaalaisilla on monia syitä asettua pysyvästi Suomeen. Ulkomaalaisiksi mielletään myös esimerkiksi kaikki Suomessa tilapäisesti olevat opiskelijat ja turistit. Termi on kokemassa alasajon, sillä se voidaan ymmärtää toiseutta ruokkivana. Termi sijoittaa osan ihmisistä ikään kuin ulkopuolelle, vieraiksi ja toisiksi. Tosin termien vaihdot sinällään eivät auta, jos käytännöt pysyvät samoina.

Rädyn (2002, 11) mukaan **siirtolainen** on henkilö, joka vapaaehtoisesti muuttaa maasta toiseen. Tällaisen muuton tarkoituksena on muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan ja hankkia siellä toimeentulo.

Pakolainen on henkilö, joka on joutunut lähtemään kotimaastaan poliittisista tai muista syistä ja jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua. Pakolaisia ryhmitellään yleiskielessä kiintiöpakolaisiksi tai turvapaikanhakijoiksi. **Turvapaikanhakija** hakee turvapaikkaa vieraasta valtiosta ja hänestä tulee nimellisesti pakolainen vasta, jos pakolaisstatus myönnetään. Oleskelulupa voidaan myöntää turvapaikanhakijalle erilaisista humanitaarisista syistä. (Räty 2002,11.)

Tämän opinnäytetyön haastateltavat ovat tulleet Suomeen avioliiton, opintojen ja turvapaikanhakuprosessien kautta.

2.1 Suomi-Gambia-yhdistys

Suomi-Gambia-yhdistys rekisteröitiin vuonna 1994. Yhdistys on Kepan (Kehitysyhteistyön palvelukeskus) jäsenyhdistys kotipaikkanaan Helsinki. Sen ensisijaisia tavoitteita on parantaa Suomessa asuvien gambialaisten yhtenäisyyttä ja yhteistyötä sekä tarjota käytännön apua ja tukea. Yhdistyksen 200 jäsentä ovat enemmistöltään gambialaisia, heidän perheitään sekä suomalaisia. Johtokunta, joka on jäsenten valitsema, koostuu puheenjohtajasta, sihteeristä, varainhoitajasta, tiedotussihteeristä sekä avustajista. Johtokunnalla ja koko jäsenistöllä on säännöllisesti kokouksia, joissa käydään läpi yhdistyksen asioita ja suunnitellaan tulevaa toimintaa. (Bah & Camara 2008.) Yhdistys järjestää muun muassa monikulttuurisia musiikki- ja tanssi-iltoja ja on mukana erilaisissa tapahtumissa, kuten Maailma Kylässä –festivaalilla (Sabally 2009).

2.2 Kotoutuminen

Kotoutumista voidaan tarkastella yksilön, perheen, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Viranomaispuheessa ja tutkimuksissa kotoutumisella viitataan yleensä samanaikaiseen osallistumiseen uuteen yhteiskuntaan sekä oman kulttuurin ja kielen säilyttämiseen. Tällöin voidaan puhua integraatiosta, jonka prosessiin kuuluu maahanmuuttajan asettuminen uuteen elinympäristöönsä sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Integraation tila on ikään kuin ihanne. Assimilaatio (sulautuminen), segregaatia (eriytyminen) ja marginalisoitumista (syrjäytyminen) pyritään välttämään. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 19, 24.)

Assimilaatio eli sulautuminen kuvaa heikomman ja pienemmän kulttuurin tai väestöryhmän sulautumista johonkin suurempaan ja voimakkaampaan kulttuuriin tai väestöryhmään (Jaakkola 2000, 22). Segregaatio viittaa eristämiseen tai eriytymiseen. Puhuttaessa etnisistä vähemmistöistä tai maahanmuuttajista segregaatia tarkoittaa vähemmistön omaehtoista eristymistä tai enemmistön harjoittamaa eristämistä. (Yhdenvertaisuus 2005.) Maahanmuuttajaryhmät toimivat eritavoin. Jotkut ryhmistä haluavat vahvistaa oman ryhmänsä toimintaa pitäyty-

mällä omassa etnisessä ryhmässään ja eriyttämällä itsensä valtaväestöstä. Enemmistön harjoittama eristäminen tarkoittaa sitä, että valtaväestö syrjii tiettyä ryhmää.

Marginaalissa tarkoittaa sivussa, reunalla tai syrjässä olemista. Termi ei kuitenkaan ole yksi ja yhtenäinen vaan silläkin on reunansa. Keskuksen vastakohtana marginaali on välttämättömyys, sillä ilman marginaalia ei ole keskustaa. (Jokinen 2004, 76.) Etnisten ryhmien kohdalla marginalisoituminen tarkoittaa, että kyseinen ryhmä elää valtaväestöön nähden yhteiskunnan reunalla tai marginaalissa. Maahanmuuttajan kotoutumisprosessin laatu vaikuttaa hänen asemaansa yhteiskunnassa. Kotoutumisen epäonnistuminen aiheuttaa muun muassa maahanmuuttajien marginalisoitumista.

2.3 Kotouttaminen

Keväällä 2010 eduskunta sai käsiteltäväkseen uuden kotouttamislain, jonka sisällöstä emme opinnäytetyötä kirjoittaessa vielä tienneet tarkemmin. Nykyinen laki on vanhentunut eikä vastaa maahanmuuton nykytilannetta. Humanitaarisen maahanmuuton osalta (kiintiöpakolaiset, paluumuuttajat) lakia pidetään melko toimivana, mutta työvoimaan sekä perhesiteeseen perustuva maahanmuutto ovat lisääntyneet. Monet maahanmuuttajat jäävät kokonaan kotouttamispalveluiden ulkopuolelle. Lakiuudistuksen tavoitteena on tukea aiempaa useamman maahanmuuttajan yksilöllistä ja perhekohtaista kotoutumista. (Mikola 2009, 14.)

Maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaa sisäasiainministeriö. Kotouttamisen tavoitteena on osallistaa maahanmuuttajat suomalaisen yhteiskunnan toimintaan samalla tavalla kuin muutkin maassa asuvat. Yksi kotoutumisen keskeinen elementti on suomen tai ruotsin kielen oppiminen. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on auttaa heitä pääsemään työelämään ja saada heidän osaamisensa ja koulutuksensa yhteiskunnan käyttöön. (Sisäasiainministeriö 2010.)

Sisäasiainministeriö ohjaa työvoima- ja elinkeinokeskuksia, joilla on alueellinen vastuu kotouttamis- ja maahanmuuttoasioista. Kunnalla on omalla alueellaan yhteensovittamis- ja yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen suunnittelusta, seurannasta sekä kehittämisestä. Kunta järjestää maahanmuuttajille kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä. (Sisäasiainministeriö 2010.)

2.3.1 Oikeus kotouttamistoimenpiteisiin

Nykyisen kotouttamislain mukaan kotikunnan saaneella työttömällä, toimeentulotuen ja/tai työmarkkinatuen piirissä olevalla maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja siihen liittyviin palveluihin. Kotoutumissuunnitelman voimassaoloaikana maahanmuuttajan toimeentulo turvataan kotoutumistuella. (Sisäasiainministeriö 2010.)

Kun maahanmuuttaja on merkitty väestörekisteriin pysyvästi Suomessa asuvaksi, kotoutumissuunnitelmaa voidaan alkaa kehittää. Työikäisen kotoutujan kotoutumissuunnitelmaa laatimassa ovat työvoimaneuvoja sekä tarvittaessa kunnan edustaja. Kotoutumissuunnitelmaa tehtäessä käytetään tarpeen mukaan tulkkipalveluja. (Sisäasiainministeriö 2010.)

Maahanmuuttajan oikeus kotoutumissuunnitelmaan kestää kolme vuotta siitä päivästä, kun hänet on ensimmäisen kerran merkitty kunnan rekisteriin. Suunnitelmaa voidaan pidentää enintään kahdella vuodella. Pidennykseen oikeuttaa esimerkiksi ikä, vamma, sairaus tai äitiysvapaa. Kotoutumissuunnitelman pidentämisestä päättävät työ- ja elinkeinotoimistot. (Sisäasiainministeriö 2010.)

2.3.2 Kotoutumiskoulutus

Yksi kotoutumisen tärkeimmistä tavoitteista on suomen tai ruotsin kielen oppiminen. Suurilla paikkakunnilla järjestetään monipuolista kielen opetusta. Yhteiskunnan tuntemusta sekä kielitaitoja voi kartuttaa esimerkiksi opiskelemalla kan-

sanopistoissa, aikuislukioissa ja työväenopistoissa. Kotoutumiskoulutusta järjestetään niin sanottuna työvoimakoulutuksena. Kielen, yhteiskuntaopin sekä työelämä­tietouden lisäksi koulutukseen kuuluu yksi työharjoittelu. (Sisäasiainministeriö 2010.)

Kotoutumissuunnitelmaan voidaan lisätä sellaisia opintoja, jotka tähtäävät esimerkiksi peruskoulun, lukion tai ammattitutkinnon suorittamiseen. Nämä opinnot täytyy kuitenkin hyväksyttää työ- ja elinkeinotoimistossa. (Sisäasiainministeriö 2010.)

2.4 Rasismi

Rasismi-käsitteeseen liittyy vahva arvolataus. Termin käyttö herättää ihmisissä monenlaisia tunteita. Termillä on myös pitkä historia. Makkosen (2000) mukaan rasmissa voidaan erottaa kolme pääulottuvuutta, jotka ovat ideologia, toiminta ja olosuhde. Perinteisesti rasismilla tarkoitetaan ideologiaa, jonka mukaan ihmisiä voidaan jaotella syntyperänsä perusteella biologisiin ja sosiaalisiin ominaisuuksiin pohjautuviin rotuihin. Tällä perusteella ihmisiä arvotetaan eri tavoin ja muodostuu ryhmien välisiä hierarkioita. Vaikka ihmisiä ei voida jakaa eri rotuihin, ei rotu-termin käytöstä ole luovuttu eikä "rodullisiin" eroavaisuuksiin pohjautava rasismi ole hävinnyt.

Rasismi-termiä käytetään nykyään monissa yhteyksissä. Puhutaan esimerkiksi ikärasismista. Lisäksi rasismien modernimpana perustana voidaan nähdä nojautuminen kulttuurieroihin. Tällöin korostetaan kulttuurien erillään pitämisen luonnollisuutta. Todellisuudessa kulttuurit ovat jo lähtökohtaisesti toisiinsa sekoittuneita ja toisistaan syntyneitä. Kulttuurit eivät ole puhtasrajaisia. Rasismi toimintana tarkoittaa ennen kaikkea sellaista toimintaa, jonka tietoisena tarkoituksena tai seurauksena on henkilön tai ryhmän ihmisoikeuksien kieltäminen tai vaarantuminen ryhmän kuviteltujen tai todellisten etnisten ominaisuuksien tähden. "Perinteinen" rasismi ilmenee alistamisena, kulttuurirasismi poissulkemisena. Rasismi olosuhteena tarkoittaa, että erilaiset toiminnot, käytänteet ja yhteiskunnal-

liset rakenteet aiheuttavat eriarvoisuutta. Tällöin toiset jäävät tietyistä eduista paitsi eivätkä pääse sisäpiiriin. Institutionaalinen rasismi ilmenee valtionhallinnossa tai sen rakenteissa. (Makkonen 2000.)

2.5 Syrjintä

Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan henkilön tai ryhmän eriarvoista kohtelua tiettyyn ryhmään kuulumisen perusteella. Henkilö saatetaan esimerkiksi jättää palkkaamatta etnisen taustansa vuoksi. Syrjintä voi ilmetä myös välillisenä, jolloin henkilö joutuu perusteettomasti tietyn menettelyn seurauksena huonompaan asemaan kuin muut. Näennäisesti neutraalit käytänteet voivat johtaa syrjivään lopputulokseen. Syrjintä käsitetään etnisenä syrjintänä silloin, kun toiminta tai menettely juontuu ihmisen tai ihmisryhmän etnisestä taustasta, kulttuurista tai äidinkielestä. (Joronen & Salonen 2006, 17–18.)

2.6 Aiempia tutkimuksia

Eryteisesti maahanmuuttajamiesten työllistymisen ja kotoutumisen prosesseista Suomessa ei ole juurikaan kartoituksia tai tutkimustietoa. Maahanmuuton lisääntyessä myös maahanmuuttajamiehiä koskevien tutkimusten määrä lisääntyy.

Forsander (2002, 275) on tutkinut, mitkä tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien työllistymiseen ja työllistymättömyyteen. Tutkimuksen empiirisen osan muodostavat Työhallinnon ja Tilastokeskuksen rekisteriaineistot vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneista muista kuin Suomen ja Ruotsin kansalaisista. Aineistoa on täydennetty maahanmuuttajien työmarkkinauraa kuvaavien haastatteluin. Mikään yksittäinen syy ei selitä maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa. Silti toiset tekijät nousevat aseman selittäjinä yli muiden. Yksi näistä on maahantulon syy.

Pääosin pakolaisina tulleet ryhmät ovat työllistyneet heikoimmin, ja heidän työ-

voimaosuutensa on matalampi kuin muista syistä tulleiden. Ryhmät, joissa on paljon työvoiman tarpeen vuoksi maahan muuttaneita, ovat sijoittuneet työmarkkinoille hyvin työllisyyden, sosioekonomisen aseman ja tulotason perusteella. Aasialaisten ja länsimaisten työmarkkina-asema osoittautui vahvimaksi. Maahanmuuttajien kohdalla globaali taloudellinen järjestelmä ja mahdollisuuksien epätasainen jakaantuminen muovaavat etnistä ja sosiaalista hierarkiaa maahanmuuttotilanteissa. (Forsander 2002, 231, 275–276.)

Koulutustausta ei selitä maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa kuin osittain. Merkittävämpi tekijä kuin koulutuksen määrä on koulutuksen työmarkkina-arvo. Suomessa suoritettu tutkinto antaa paremman lähtökohdan työllistymiselle kuin ulkomailla suoritettu. (Forsander 2002, 276.)

Maahanmuuttajien merkittävä työllistäjä on palveluala. Suomessa maahanmuuttajien työvoima ehti käyttöön vasta jälkiteollisen palveluyhteiskunnan tarpeisiin. Yksityisistä palvelualoista merkittävimmät ovat ravintola- ja siivousala, julkisella puolella opetus-, sosiaali- ja terveydenhuoltosektori. Erityisesti opetus- ja sosiaalialalla näyttäytyy etnospesifisyys työtehtävissä, joissa tuotetaan omakielisiä ja -kulttuurisia palveluita segmentoituneelle maahanmuuttajaryhmälle. Usein näissä tilanteissa palvelun tuottajalla ja vastaanottajalla on sama etninen tausta. (Forsander 2002, 231–232, 275.)

Maahanmuuttajien yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavat keskeisesti vastaanottavan yhteiskunnan rakenteet. Pohjoismainen hyvinvointivaltio perustuu kansallisen homogeenisuuden ideaalille. Järjestelmällä on vaikeuksia vastata elämäntapojen moninaistumisen aiheuttamiin paineisiin. Työmarkkinakynnys on pohjoismaisissa yhteiskunnissa korkealla, mikä ylläpitää maahanmuuttajien korkeata työttömyyttä. Köyhyyttä pohjoismainen hyvinvointivaltio on onnistunut torjumaan hyvin, mutta köyhyyden etnistymisen vaara on olemassa Suomessakin. (Forsander 2002, 275.)

Akhlaq (2005, 8) on väitöskirjassaan tarkastellut sosiaalisten verkkojen roolia Intian niemimaalta tulleiden maahanmuuttajien pääsyssä Helsingin metropoli-

alueen työmarkkinoille. Tutkimus käsittelee lukuisia tapoja ja käytäntöjä, joiden avulla maahanmuuttajat ovat päässeet työmarkkinoille ja missä laajuudessa heidän sosiaaliset verkostonsa ovat auttaneet paikallistamaan ja saamaan työllistymismahdollisuuksia.

Tutkimuksen löydöksiin mukaan valtakunnallinen työ- ja elinkeinotoimistoverkosto tarjoaa tehokkaan muodollisen kanavan vapaita työpaikkoja koskevaan tietoon. Kuitenkin epämuodolliset sosiaaliset verkostot muodostavat keskeisimmän työtä ja työpaikkoja koskevan tietolähteen. Verkostojen merkitys voi olla erityisen suuri maahanmuuttajille, sillä he tulevat sosiaalisen järjestelmän ulkopuolelta ja heidän työtilaisuutensa saattavat olla rajoitetut. (Akhlaq 2005, 8.)

Turvautuminen epämuodollisiin kanaviin henkilökohtaisena keinona oli ominaista valtaosalle haastatelluista heidän koko työuransa ajan. Puolet informanttien työpaikoista mahdollistui sosiaalisten siteiden avulla. Apu oli erityisen merkittävää työurien alkuvaiheessa. Se auttoi saamaan otteen uudesta sosiokulttuurisesta todellisuudesta. Sosiaalisilla verkostoilla on tutkimuksen mukaan kaksoisluonne. Yhtäältä verkostot tarjoavat maahanmuuttajille työllistymismahdollisuuksia. Toisaalta verkostot myös rajoittavat, koska ne ohjaavat työmarkkinoiden vähemmän arvostetuille sektoreille. (Akhlaq 2005, 8.)

Akhlaqin (2005, 8–9) mukaan verkostojen ohella myös muut tekijät, kuten työnhakijan inhimillisen pääoman ominaisuudet tai erilaiset rakenteelliset rajoitukset, kuten työsyryntä sekä työmarkkinoiden sisäinen sääntely, voivat estää sosiaalista liikkuvuutta ja vaikuttaa maahanmuuttajien elinmahdollisuuksiin. Epämuodollisten työnhakumenetelmien käyttöä selitetään tutkimuksessa siten, että työ on sosiaalinen ilmiö, joka juontuu sosiokulttuurisesti rakentuneista työmarkkinoista. Tutkimus kyseenalaistaa näkemyksen, jonka mukaan työmarkkinoilla toimijat myyvät ja ostavat työvoimaa kysynnän ja tarjonnan objektiivisten ja rationaalisten lakien mukaan.

Yue Ching (2008) tutki pro gradussaan kiinalaisten työllistymistä Suomessa. Yue Chingin mukaan (2008, 1) maahanmuuttopoliittisessa linjauksessa ja julki-

sessä keskustelussa on käsitelty vähän nykyisten maahanmuuttajien työllistymistä. Yue Ching (2008, 1) esittää, että aiempien tutkimusten valossa maahanmuuttajien kokemus työnteosta ja työn merkityksestä on usein jäänyt kansallisen tai alueellisten työttömyystilastojen ja niiden tulkinnan alle. Lisäksi Yue Ching katsoo, että maahanmuuttajien yksilöllisiä kokemuksia työllistymisestä on tutkittu pääasiassa ongelmalähtöisesti.

Yue Chingin haastattelemien kiinalaisten (9 henkilöä) mukaan oman paikan löytäminen ja kotiutuminen Suomessa on kestänyt oman aikansa. Siihen on kuulunut työpaikkojen vaihtoa, taukoja työelämästä sekä koulutusta. Osa haastateltavista oli päättänyt jäädä kiinalaisiin ravintoloihin töihin, sillä suomen kielen opiskeleminen tai ammatinvaihto olisi ollut ylivoimaista. Osa oli uskaltanut suomalaisille työmarkkinoille ja opetellut uuden ammatin. Vain työn perässä muuttaviin keskittymistä Yue Ching pitää kapeakatseisena. Todellinen työperäiseen maahanmuuttoon panostaminen sisältää puolisoiden ja perheiden sopeutumisen ja työllistymisen huomioinnin. (Yue Ching 2008, 80.)

Vesikansa teki vuonna 2000 opinnäytetyönsä afrikkalaisesta miehestä ja työstä Suomessa. Tutkimusta varten Vesikansa haastatteli kolmea somalimiestä, yhtä kongolaismiestä ja yhtä kamerunilaismiestä. Vesikansa toteaa, että afrikkalaisten miesten tiedot ja taidot eivät riitä halutunlaiseen opiskeluun ja työhön Suomessa. Lisäksi "ystävällisten suomalaisten" rooli on merkittävä työllistymisessä. Ystävällisillä suomalaisilla Vesikansa viittaa niihin, joiden kautta afrikkalaiset miehet saavat mahdollisuuksia päästä kiinni työelämään. (Vesikansa 2000, 32, 35.)

Huuhtanen (2009) on opinnäytetyössään selvittänyt maahanmuuttajanaisten kokemuksia matalan kynnyksen kohtaamispaikasta, Moninaisten talolta. Huuhtasen (2009, 36, 38) mukaan haastatelluilla naisilla on suuri halu oppia suomen kieltä ja päästä kiinni työelämään. Kaikki tutkimuksen haastatellut ovat käyttäneet viranomaisten tarjoamia kotouttamistoimenpiteitä. Työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan järjestämät suomen kielen kurssit haastateltavat kokivat melko hyödyttömiksi ja vaikeiksi. (Huuhtanen 2009, 30.)

3 IHMINEN TYÖSSÄ, TYÖ YHTEISKUNNASSA

Työ antaa elämälle merkityksen ja parantaa ihmisen itsetuntoa. Työn kautta maahanmuuttaja pystyy tutustumaan suomalaisiin ihmisiin ja rakentamaan samalla sosiaalisia verkostoja. Hän oppii maan kieltä, tapoja sekä kulttuuria. Työssäkäynti rytmittää elämää ja on osa kirjoittamattomien normien mukaista arkea. Elämänrytmi auttaa maahanmuuttajaa sopeutumaan nopeammin uuteen maahan. Mikäli maahanmuuttajalla ei ole mahdollisuuksia saada oman koulutusalansa töitä, saattaa hänen työnhakumotivaationsa laskea. Maahanmuuttajat tietävät, että heidän on aloitettava pohjalta, sillä Suomessa hankittu työkokemus on yksi tärkeimmistä kriteereistä työhönotossa. (Ahtonen, Jussila & Kotisaari 2003, 33.)

Suomen työllisyystilanne on taloudellisen taantuman seurauksena huomattavasti heikentynyt. Laajamittaiset lomautukset ja uusien rekrytointien väheneminen ovat saaneet työttömyysluvut kasvuun. Tilanne vaikeuttaa entisestään maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla. Vuoden 2009 lokakuussa työttömyysaste oli 10,1 % ja Uudenmaan TE-keskuksen alueella 7,1 %. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan huhtikuussa 2009 Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten työttömyysaste oli keskimäärin 19,8 %. Lokakuun 2009 lopulla ulkomaalaisia työttömiä työnhakijoita oli 7505 henkilöä, mikä oli 45,2 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Lokakuun 2009 lopulla Helsingissä oli ulkomaalaisia työttömiä työnhakijoita 3848 mikä on 49,1 % enemmän kuin edellisenä vuonna. (Valtion ja kuntien välinen aiesopimus 2009.)

Tilastokeskuksen vuoden 2008 ennakkotietojen mukaan pääkaupunkiseudulla oli 114 gambialaismiestä. Heistä työssäkäyviä oli 59, työttömänä 22 ja muita, kuten eläkeläisiä ja opiskelijoita oli 33. (Huhta, Jaana, henkilökohtainen tiedonanto 22.2.2010.) Tämä tarkoittaa, että noin 52 % pääkaupunkiseudun gambialaismiehistä oli vuonna 2008 työssä. Tilastoon eivät luonnollisesti kuulu Suomen kansalaisuuden saaneet Gambiasta kotoisin olevat miehet.

3.1 Työn merkitys ja yhteiskunnan jäsenyys

Suomalaisessa yhteiskunnassa yksilön asema määräytyy kaikkein voimakkaimmin hänen työmarkkina-asemastaan. Ansiotyö on jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle, myös maahanmuuttajalle, osoitus normin täyttämistä. Esimerkiksi suku tai luokka-asema jää työn varjoon ihmisen yhteiskunnallisen paikan määrittelijänä. Työllistyminen ja sen vaikeudet ovat myös maahanmuuttajia koskevan keskustelun keskiössä. Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen aseman keskeisimpänä indikaattorina pidetään työllistymistä niin julkisessa - kuin viranomaiskeskustelussa. Työllisyyden kautta muiden yhteiskuntaan kiinnittävien tekijöiden, kuten kielitaidon ja sosiaalisten suhteiden, katsotaan jakaantuvan kuin itsestään. (Forsander 2002, 9, 239.)

Maahanmuuttajien työllistyminen on siis yhteiskunnallisen integraation kannalta keskeinen kysymys. Työllistymisen vaikeuksien syistä ei olla vain yhtä mieltä. Joidenkin mukaan monien maahanmuuttajien on vaikea päästä työmarkkinoille, koska suomalaiset työmarkkinat ovat siirtymävaiheessa. Toiset perustelevat vaikeuksia maahanmuuttajien alkuvaiheen kotoutumishaasteilla ja toiset pitävät vaikeuksia merkinä joidenkin maahanmuuttajaryhmien pysyvämmästä ajautumisesta työmarkkinoiden ulkopuolelle. Joillekin vastaus vaikeuksiin on eri vaihtoehtojen summa. (Forsander & Ekholm 2001, 59.)

Forsanderin tutkituista vuonna 1997 vain viisi prosenttia oli työskennellyt lähes koko Suomessa asumisaikansa. Vakaan työmarkkina-aseman sijaan suurin osa maahanmuuttajista oli epävakaassa (60 %) tai marginaalisessa (28 %) asemassa työmarkkinoilla ja seitsemän prosenttia oli ollut kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella. Epävakaa työmarkkina-asema merkitsee, että erilaiset pätkätöiden, työttömyyden ja koulutuksen jaksot vaihtelevat ripeässä tahdissa. Siksi työllisyystilannearviot, jotka perustuvat tietyn poikkileikkaushetken työttömyyslukuihin, ovat ongelmallisia. (Forsander 2002, 276.)

Heikko kiinnittyminen työmarkkinoille aiheuttaa riippuvuutta sosiaalisista tulonsiirroista. Vuonna 1997 kohdejoukosta 61 prosenttia oli saanut verotettavia tu-

lonsiirtoja. Tyypillisin tulonsiirtojen muoto oli työttömyyspäiväraha tai työmarkkinatuki. Eniten tulonsiirtoja ovat vastaanottaneet kansalaisuusryhmät, joissa on eniten lapsia ja alhaisin työllisyysaste eli suurimmaksi osaksi pakolaiset. (Forsander 2002, 276.)

Vasta lyhyen aikaa Suomessa asuneiden maahanmuuttajien työttömyysaste on kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. Vastaavasti toimeentulotuen saajissa he ovat yliedustettuina. Kuitenkin valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen mukaan maahanmuuttajien maksamat tuloverot ylittävät saadut tulonsiirrot kuudessa asumisvuodessa. (Forsander 2009.)

Uusien työntekijöiden rekrytoinnissa kiinnitetään nykyään yhä enemmän huomiota persoonallisiin ominaisuuksiin ja tiimiin sopivuuteen. Maahanmuuttajilta on väitetty puuttuvan moderniin tiimityöhön tarvittavat valmiudet. Todellisuuspohjaa väitteelle ei toki ole voitu todistaa. Monet maahanmuuttajien kulttuurit ovat erittäin yhteisöllisiä, joten on itse asiassa todennäköistä, että heillä olisi keskimääräistä paremmat tiimityövalmiudet. Argumentointi on kuitenkin molemmin puolin kansallisuuksien stereotypioihin pohjaavaa. Palvelualan tehtävissä sosiaalisen kompetenssin kysymys on korostunut. Toisinaan ei ole selvää, missä kulkee raja hyväksyttävän sosiaalisen kompetenssin vaatimuksen ja syrjinnän välillä. (Ekholm 2001, 175.)

Murros työelämässä on aikaansaanut kulttuurisen ja sosiaalisen osaamisen korostumisen perinteisen inhimillisen pääoman eli koulutuksen, työkokemuksen ja kielitaidon rinnalla. Kulttuurisen ja sosiaalisen kompetenssin puutteeseen vedoten voidaan maahanmuuttajia sulkea työmarkkinoiden marginaaliin. Siksi maahanmuuttajien riski jäädä työmarkkinoiden marginaaliin on vielä toisessakin sukupolvessa suurempi kuin valtaväestöön kuuluvilla. (Forsander 2002, 276–277.)

3.2 Lohkoutuneet työmarkkinat ja sisääntuloammatit

Martikainen (2008) puhuu globaalisti lohkoutuneista työmarkkinoista niin Suomessa kuin muuallakin. Kansainvälisessä muuttoliikkeessä on havaittavissa kaksi virtaa työmarkkinoilla. Yhtäällä ovat huippuosaajat, jotka ovat liikkuvaista väkeä, nauttivat viisumihelpotuksista ja ovat usein urheilijoita, businessihmisiä ja tutkijoita. Toisaalla on duunareiden joukko, joka on stabiilimpi. He tekevät niin sanottua lattiataason työtä, siivousta, ravintola- ja kuljetustöitä. Duunareiden työssä on usein etninen leima eli työntekijät ovat yliedustetusti jonkin tai joidenkin etnisten ryhmien jäseniä. Huippuosaajat ja duunarit vaativat osakseen erilaiset muutto- ja integraatiostrategiat sekä koulutus- ja sosiaalipoliittiset palvelut. (Martikainen 2008.)

Yhdysvaltalaisessa human capital -tutkimuksessa katsotaan ensimmäisen maahanmuuttajasukupolven jäävän valtaväestöä heikompaan asemaan työmarkkinoilla, koska heidän osaamisensa ei ole helposti yhteiskunnasta toiseen siirrettävää. Inhimillisen pääoman käyttökelpoisuuden menetyksestä uusilla työmarkkinoilla puhutaan capital mismatch -ilmiönä. (Suokonautio 2008, 13.) Uudessa maassa maahanmuuttajat tulevat usein työmarkkinoille ns. sisääntuloammattien kautta ja saattavat myös juuttua niihin. Sisääntuloammateilla tarkoitetaan sellaisia epävakaita ja epävarmoja työsuhteita, joissa tarvittavat resurssit ovat jollain tavalla rajattuja. Ammateissa joko ei tarvita kieli- tai ammattitaitoa tai ne ovat etnospesifejä. Etnospesifiset ammatit ovat maahanmuuttajapalveluiden mukana syntyneitä tehtäviä, jotka edellyttävät tietyn kielen ja kulttuurin hallintaa sekä usein kyseisen etnisen ryhmän jäsenyyttä. (Forsander 2002, 43.)

Sisääntuloammateissa hankittu kielitaito ja kulttuurinen kompetenssi voivat edesauttaa maahanmuuttajia siirtymään omaa koulutusta ja ammattitaitoa vastaaviin tehtäviin (Forsander 2002, 43). Tähän viittaavat muun muassa Jorosen (1997) tutkimus afrikkalaisten maahanmuuttajien työllistymisen poluista sekä Forsanderin ja Alitolppa-Niitamon (2000) tutkimus työllistyneistä maahanmuuttajista.

Etninen lohkoutuminen eli eri etnisten ryhmien ylliedustus tietyillä aloilla on lähes aina hierarkkista. Ammatit jakaantuvat hierarkkiseen järjestykseen vaatimansa koulutuksen ja palkkatason mukaan. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat myös eri ammattien arvostukseen. (Forsander 2002, 40.)

3.3 Monimuotoisten työmarkkinoiden tulevaisuuskenaarioita

Vuoteen 2020 mennessä maahanmuuttajia arvioidaan olevan vähintään kaksinkertainen määrä nykyiseen verrattuna eli ainakin 300 000 henkeä. Valtaosan heistä odotetaan muuttavan työn perässä ja tulevan entisen Neuvostoliiton alueelta ja uusista EU-maista. Muutto myös muista maista lisää etnistä, kielellistä ja uskonnollista monimuotoisuutta. Asiantuntijat odottavat yksimielisesti työelämän monimuotoisuuden kasvavan nykyisestä. Eri ryhmät tulevat kokemaan erilaisia haasteita ja alueiden väliset erot kasvavat. Monimuotoisuuden tukemiseksi vaaditaan räätälöityjä toimenpiteitä kohderyhmien tavoittamiseksi. (Moisio & Martikainen 2006.)

MONIKKO-projektissa (2005–2007) tähdättiin tasa-arvon ja työhyvinvoinnin edistämiseen työpaikoilla. Asiantuntijoiden mukaan keskeisiä keinoja monimuotoisuuden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa ovat asennekasvatus, asenneilmaston muokkaaminen sekä erilaiset lainsäädännölliset toimet. Asiantuntijat esittivät muun muassa seuraavia keinoja: moninaisuuskoulutusta, esteettömyyden edistämistä asumisessa ja työpaikoilla, maahanmuuttohallinnon yhtenäistämistä, yhdenvertaisuuslain toimialan laajentamista, työlupakäytäntöjen helpottamista, syrjinnän estämistä, yritysjohton sitoutumista monimuotoisuuteen, sosiaalista työllistämistä, monipalvelukeskusten roolin vahvistamista, uskonnollisten tarpeiden huomioonottamista, kansalaistoiminnan tukemista yhteiskunnassa, moninaisuuden johtamisen vakiinnuttamista työpaikkojen johtamiskäytäntöihin sekä positiivista diskriminaatiota rekrytointeihin. (Moisio & Martikainen 2006.) Raunion (1995, 83) mukaan positiivinen diskriminaatio on ylimääräisen tuen antamista, huonojen lähtökohtien kompensointia ja yhtäläisten edellytysten luontia yhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiselle.

Moisio ja Martikainen (2006) esittävät erilaisia skenaarioita tulevaisuuden työelämän monimuotoisuudesta. Kauhukuva nykyhetken huonoimmista piirteistä, "normivajeisten pätkäputki", sisältää pätkää, siivua ja syrjäytymistä. Mahdollisuuksia ei anneta eikä niitä pyritä luomaan. Yhden vision mukaan syntymässä on toisen luokan talous, jossa on pärjääjiä ja heidän palvelijoitaan ja jossa työt ovat jakautuneet mm. etnisen taustan mukaan. Moisio ja Martikainen kysyvät, joko tähän ollaan menossa.

Moision ja Martikaisen (2006) muita skenaarioita ovat liimalattia ja lasikatto sekä kykyjen mosaiikki. Liimalattia ja lasikatto -skenaariossa ns. erilaisille annetaan mahdollisuus työhön, mutta heidät jätetään "pahnan pohjimmaisiksi". Huonoissa taloudellisissa oloissa ns. erilaiset ovat ensimmäisiä, jotka sanotaan irti. Kykyjen mosaiikki -skenaariossa moninaisuus on luonnollista ilman alleviivaimista tai kieltoa. Räätelöity yhteiskunta on kaikille sopiva.

Kykyjen mosaiikki savutetaan erilaisia näkökohtia huomioimalla. Eri ryhmillä on erilaiset (globaalit) työmarkkinat, mikä vaikuttaa heidän päätöksiinsä Suomessa. Vaaditaan kokonaisvaltaista ja muutoskykyistä politiikkaa, joka räätälöidään eri ryhmille ja jota tarvittaessa voidaan muuttaa nopeasti. Lisäksi on ymmärrettävä, että toinen sukupolvi tuo uuden ulottuvuuden maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikkaan. (Moisio & Martikainen 2006.)

Etnisesti lohkoutuneet työmarkkinat ovat lyhyellä aikavälillä "normaalit", pitkällä tähtäimellä haaste. Uhkana on yleinen yhteiskunnallinen polarisoituminen, josta seuraa osan maahanmuuttajataustaisista muodostama uusi etninen alaluokka. Uhkakuva vältetään aktiivisilla toimilla, joihin lukeutuvat mm. kieli- ja muu koulutus, rekrytointi ja asenteet. Globaalien muuttoliikkeiden hallinta on valtioille vaikeaa. Ilman kansallista hallintaa vastuu siirtyy kuitenkin kunnille ja yrityksille, jolloin lyhyen aikavälin tavoitteet ohittavat kokonaisuuden. (Moisio & Martikainen 2006.)

Moision ja Martikaisen (2006) visio hahmottaa monimuotoista Suomea, jossa kansainvälisten muuttoliikkeiden, maahanmuuton ja kotoutumisen dynamiikan

kokonaisvaltainen ymmärrys on keskeinen osa kaikkea yhteiskuntapolitiikkaa. Suomi on maahanmuuttomaa hyvine ja huonoine puolineen. Kuitenkin hyviä puolia koitetaan tukea ja huonoja vastaan taistella. Visiossa monikulttuurisen korostuksen aika on ohi ja eri väestöryhmien tarpeet huomioidaan osana normaalipolitiikkaa. Yhteiskuntaluokkien polarisaatio on vähentynyt eikä Suomessa ole etnistä kurjalistoa.

4 GAMBIALAINEN YHTEISKUNTA

Gambia sijaitsee Atlantin rannalla Länsi-Afrikassa ja on pinta-alaltaan Afrikan pienin itsenäinen maa, noin 4000 neliökilometriä. Senegal ympäröi maata kolmelta sivulta. Gambia on entinen Englannin siirtomaa, joka saavutti itsenäisyyden vuonna 1965. Virallinen kieli on englanti. Heimoja ovat muun muassa mandingot, fulat, wollofit, sereret, creolet, manjagot ja bambarat. Gambian pääkaupunki on Banjul ja pääuskonto islam. Maanviljelys, kalastus, turismi ja käsityöt ovat pääelinkeinoja. Keskimääräinen lapsiluku perheessä on kuusi. (Latomäki-Jagne & Vallius 2003.) Aukkaita on noin 1,8 miljoonaa (CIA 2010).

4.1 Islaminusko ja sukupuolirollit gambialaisessa yhteiskunnassa

Mahdollisimman varhaista avioitumista pidetään islamin mukaan myös Gambiassa suotavana, sillä islam ei hyväksy esiaviollista seksiä eikä avioliiton ulkopuolisia suhteita. Seksuaalisuutta pidetään myönteisenä asiana ja aviopuolisoita kehoitetaan keskinäiseen hellyyteen. Toisaalta seksuaalisuuden merkitys nähdään vahvasti suvunjatkamismerkityksessä. Islam suhtautuu kielteisesti homoseksuaalisuuteen. (Hallenberg 2001, 32–33.)

Islaminuskossa päätösvalta kaikissa perhettä koskevissa tärkeissä asioissa kuuluu ainakin periaatteessa miehelle. Vaimon tulee totella miestänsä lainmukai-

sissa vaatimuksissa. Miehen on vastineeksi taattava vaimolleen ylläpito. (Hallenberg 2001, 36.)

Miehellä on perheessä elatusvastuu: isällä jälkikasvustaan ja vaimostaan tai vaimoistaan, vanhemmilla veljeksillä ikääntyvistä vanhemmistaan ja nuoremista sisaruksistaan. Naisten ansiotyö on toisaalta yleistä eikä sitä katsota pahalla. Päävastuu toimeentulosta on kuitenkin perinteisesti miehellä ja naisen vastuulla on koti. (Sabally 2009.)

4.2 Koulutusjärjestelmä

Peruskoulu ei ole Gambiassa pakollinen, mutta tavoitteena on saada kaikki lapset koulutukseen. Vanhemmista ihmisistä vain kolmasosa on luku- ja kirjoitustaitoisia. Peruskoulussa ei ole lukukausimaksuja, mutta perheet kustantavat kouluruoan, -puvun ja -kirjat. Jos perheellä ei ole varaa koulutarvikkeisiin, kunta tai hyväntekeväisyysjärjestöt auttavat taloudellisissa menoissa. Peruskoulu aloitetaan seitsemän vuoden iässä ja sen kesto on kuusi vuotta. Ala-asteen suorittaneista 80 % jatkaa kolme vuotta kestäväälle yläasteelle. Koulutuksen tavoitteena on edistää yksilöiden ja yhteiskunnan kehitystä ja hyvinvointia. (Latomäki-Jagne & Vallius 2003.)

4.3 Työkulttuuri

Uskonto säätelee osaltaan muslimin ammatinvalintaa. Ihanteena pidetään rehellistä, omilla käsillä tehtyä työtä. Työn periaatteina tulee olla oikeudenmukaisuus ja laillisuus, ammatissa ei saa hyötyä toisen kustannuksella. (Hallenberg 2001, 57–58.) Gambiassa sukupuoli ei juuri rajoita ammatinvalintaa, vaan naiset toimivat miesten lailla julkisissa ammateissa ja kodin ulkopuolella. Toimettomuutta ei gambialaisessa yhteiskunnassa katsota suopeasti. Vielä harvemmin toimettomuus on varteenotettava vaihtoehto, jos aikoo toimeentulonsa turvata. Kykenemättömyys perheen elättämiseen, etenkin miehenä, aiheuttaa suurta

häpeää ja pettymystä. (Sabally 2009.)

4.4 Perheyhteisö

Perhe ymmärretään Gambiassa huomattavasti laajempänä yksikkönä kuin Suomessa. Ydinperhe käsittää monta sukupolvea: isovanhempia, setiä, tätejä ja serkkuja – isän, äidin ja lasten lisäksi. Sateenkaariperheiden olemassaolosta ei mainita gambialaisessa yhteiskunnassa, mutta selvää on, etteivät kaikki perheet koostu heteroseksuaalisista nais- ja miespareista ja heidän suvustaan. Sukupuoliroolit istuvat tiukassa ja niiden muuntuminen on hidasta. Islaminuskon mukaan ainoa mahdollinen, hyväksytty parisuhteen muoto on heteroseksuaalinen. (Sabally 2009.)

Islam on vahvistanut jo olemassa olleita käytänteitä eli yksilön parhaaksi turvaksi ja tueksi ymmärretään perhe ja suku. Yksilö kuuluu aina johonkin, ensimmäiseksi isänperheeseensä, jonka hän jättää vasta naimisiin mennessään, ja sen jälkeen omaan perheeseensä. Samassa kylässä, korttelissa tai saman katon alla asuu yleensä saman perheen useita sukupolvia. (Hallenberg 2001, 32.)

5 TUTKIMUSPROSESSI

Tässä osiossa kuvaamme tutkimuksen kulkuun ja luonteeseen liittyviä olennaisia piirteitä. Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen ja yhdeksään haastatteluun perustuva.

Lopullinen tutkimusaiheemme muodostui pitkän mietinnän jälkeen. Koetimme turhaan löytää työelämäyhteistyötahojen ehdottamia itseämme kiinnostavia aiheita. Lopulta päätimme luoda itse opinnäytetyön aiheen, jonka kokisimme omaksemme. Prosessi päätöksestä valmiiseen opinnäytteeseen kesti runsaan vuoden. Olemme molemmat asuneet ja matkustaneet ympäri Länsi-Afrikkaa ja halusimme tietää, miten sieltä kotoisin olevat miehet pärjäävät suomalaisessa yhteiskunnassa. Koska työ ja opinnot ovat merkittävä osa kotoutumista, halusimme keskittyä niiden tarkasteluun.

Keskeisiä tutkimusongelmia hahmotellessamme päätimme ottaa yhteyttä Suomi-Gambia-yhdistyksen tiedotussihteeri Ansumana (Keba) Saballyyn. Hän kiinnostui aiheesta ja yhdistyksestä tuli opinnäytetyökumppanimme. Keväällä 2009 laadimme yhdistyksen kanssa lopulliset haastattelukysymykset testattuamme niitä muutaman Gambiasta kotoisin olevan miehen kanssa. Kerroimme yhdistykselle, että tarvitsemme yhdestä viiteen vuotta Suomessa asuneita työikäisiä gambialaismiehiä haastateltavaksi. Lisäksi haastateltavien tuli asua pääkaupunkiseudulla. Saimme haastateltavat yhdistyksen kautta nopeasti ja vaivatta.

Alkuperäinen ajatuksemme oli haastatella kuudesta kahdeksaan miestä, mutta lopulta haastattelimme yhdeksää. Kun sana kiersi, ilmaantui haastattelusta kiinnostuneita lisää. Tämä lisäsi lopulta opinnäytetyön moniäänisyyttä, koska haastateltavien työmarkkinaposition olivat vaihtelevia ja osa opiskeli päätoimisesti. Halusimme, että mahdollisimman moni Suomeen asettuva gambialainen voisi löytää tutkimuksesta palan itseään. Silloin myös yhdistyksellä on mahdollisuus tarjota vertaistukea erilaisissa elämäntilanteissa oleville maanmiehilleen.

5.1 Työn tarkoitus

Tutkimuksessa selvitämme yhdeksän Suomessa asuvan gambialaismiehen näkemyksiä seuraaviin kolmeen tutkimusongelmaan keskittyen:

1. Työllistymisen ja opintoihin pääsyn haasteet
2. Sosioekonominen asema
3. Parannusehdotukset työllistymisen ja kotoutumisen helpottamiseksi

5.2 Tutkimusmenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään valitun ilmiön, tapahtuman tai toiminnan kuvaamiseen, ymmärtämiseen tai teoreettisesti mielekkääseen tulkintaan. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Haastateltavien lukumäärä (9) ei siten aiheuta ongelmaa opinnäytetyön luotettavuudelle. Haastateltavien pieni lukumäärä mahdollistaa syvällisemmän ja yksityiskohtaisemman analyysin valituista ilmiöistä. Toteutimme tutkimuksen puolistrukturoidun haastattelun ja taustatietokyselylomakkeen yhdistelmänä. Haastattelimme yhdessä ja nauhoitimme haastattelut tutkimusmateriaaliksi.

5.2.1 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimuksemme analysoitava aineisto koostui yhdeksästä puolistrukturoidun ja lomakehaastattelun yhdistelmästä. Haastateltavamme olivat kaikki Gambiassa syntyneitä Suomeen muuttaneita miehiä, jotka olivat viettäneet Suomessa yhdestä viiteen vuotta. Kukin haastattelu kesti tunnista kahteen. Litteroiduista haastatteluista muotoutui laaja tutkimusaineisto.

Haastateltavien valinnassa on pidettävä mielessä, mitä ollaan tutkimassa. Haastateltavat valitaan joko teemaa tai tutkittavaa asiaa koskevan asiantuntemuksen tai kokemuksen perusteella. Tärkeä kriteeri on haastateltavan omakoh-

tainen kokemus tutkittavasta aiheesta. (Vilka 2005, 114.) Tutkimuksessamme kriteereinä olivat kansalaisuus, työikäisyys, sukupuoli, asuinkunta ja Suomessa asumisen aika.

Haastattelukielenä oli haastateltavien pyynnöstä englanti. Toisinaan haastatellut puhuivat muutaman sanan suomea. Jokaiselle haastateltavalle annettiin mahdollisuus valita haastattelun kieli englannin ja suomen välillä. Kaikki haastateltavat arvioivat englannin kielen taitonsa vähintään hyväksi, useimmat erinomaisesti.

Haastateltavan motivointi kokemusten ja käsitysten jakamiseen on oma haasteensa. Vaikka haastateltava on antanut suostumuksensa, hän voi kuitenkin empiä ennen tutkimushaastattelun alkua. Tästä syystä on hyvä varmistaa haastattelutilanteen alussa, että haastateltava on tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja suostuvainen haastatteluun. Haastateltavalle voi antaa luettavaksi lyhyen tiivistelmän tutkimuksesta ennen haastattelua. (Vilka 2005, 112–113.)

Jaoimme haastateltaville saatekirjeen (LIITE 1), jossa selvitimme tutkimuksen luonteen, tarkoituksen ja salassapitovelvollisuutemme. Allekirjoitimme haastateltavien kanssa sopimuksen (LIITE 2), jossa lupasimme, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa tutkimuksesta. Sopimuksesta annettiin yksi kappale haastateltavalle ja yksi jäi meille. Nauhoitimme ja litteroimme haastattelut, minkä jälkeen tulostimme ne analysoitaviksi.

Haastattelunauhurin käyttöön perehdyimme ennen haastatteluja. Harjoittelu vähentää haastattelijan jännitystä. Koska myös haastatteluun tulevia jännittää, on syytä luoda omalla olemuksellaan motivoiva ja rento ilmapiiri. Tutkimushaastatteluun varattuun tilaan voi tutustua etukäteen, koska silloin voi ennakoida mahdolliset häiriöongelmat, kuten äännet ja muut häiriötekijät. Haastattelutila vaikuttaa tutkimushaastattelun laatuun. Tutkimus, joka toteutetaan laadullisella menetelmällä, on aina aika-, paikka- ja tilannesidonnainen eli kontekstuaalinen. (Vilka 2005, 112.) Haastattelimme 8.6.2009–1.7.2009. Haastatellut saivat valita haastatteluympäristöt, jotka olivat heille luontevia. Kaikkien haastatteluiden

ympäristöt olivat riittävän hiljaisia ja rauhallisia, jotta nauhojen kuuntelu onnistui jälkikäteen.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja aineiston keruuseen käytimme puolistrukturoitua haastattelua sekä taustatietokyselylomaketta. Ratkaisu tuntui luontevalta, koska tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia kotoutumisesta erityisesti sosioekonomista asemaa, työtä ja opintoja koskien. Lisäksi selvitimme haastateltujen parannusehdotuksia kotoutumisen ja työllistymisen tukemiseksi. Edellä mainittujen tutkimuskysymysten vuoksi laadullinen tutkimus sekä puolistrukturoitu haastattelu ja taustatietolomake olivat tätä tutkimusta ajatellen sopiva ratkaisu. Kokemukseen pohjaavaa aineistoa ei voi muodostaa pelkästään numeeriseen muotoon.

Ennen avoimia kysymyksiä täytimme haastateltavien kanssa taustatietokyselylomakkeen. Haastateltavien pyynnöstä täytimme lomakkeen heidän kertomansa perusteella. He toivoivat meidän kirjaavan, etteivät vastaisi kysymyksiin puutteellisesti tai virheellisesti. Tämä varmisti myös, että kaikki lomakkeet ovat vaivatta luettavissamme jälkikäteen, eikä käsiala jätä tulkinnanvaraa.

Puolistrukturoitu haastattelu menee suoraan asiaan. Tämä saattaa aiheuttaa ongelmia, kun ei saada tietoa, millaista elämää, kokemuksia ja käsityksiä vasten ihminen puhuu tutkittavasta asiasta. Puolistrukturoidussa haastattelussa taustatiedoista on siten hyötyä. Taustatietojen selvittäminen auttaa tutkijaa ymmärtämään haastateltavan maailmaa. (Vilkkä 2005, 110.) Opinnäytetyössämme taustatietolomakkeilla hankittu informaatio selventää tutkimustuloksia. Kerätyistä tiedoista laadimme perustietokaavion (LIITE 6). Sen yksilökohtaisiin tietoihin haastatelluista on suotavaa tutustua ja palata opinnäytetyötä lukiessa.

Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat tai likipitään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Joidenkin määritelmien mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa voidaan teemahaastattelun tapaan vaihdella kysymysten järjestystä. Osittain strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole olemassa täysin yhtenäistä määrittystä. Osittain järjestelty ja osit-

tain avoin haastattelu sijoitetaan yleensä formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Käytännössä termejä teemahaastattelu ja puolistrukturoitu haastattelu käytetään päällekkäin esimerkiksi, kun haastattelussa esitetään tarkkoja kysymyksiä tietyistä teemoista, muttei välttämättä käytetä juuri samoja kysymyksiä kaikkien haastateltavien kanssa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimuksemme puolistrukturoidut haastattelut toteutettiin nimenomaan väljän tulkinnan mukaan eli tarpeen vaatiessa palasimme hieman eri sanoin aiemmin esittämiimme kysymyksiin ja avasimme niitä lisää. Kysymyksillä oli haastateluissa tietty järjestys, mutta aiempiin kysymyksiin palattiin usein haastattelujen edetessä.

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoinnissa voidaan käyttää monia tapoja. Analyysitapa tulee valita siten, että se parhaiten tuo vastauksen tutkimustehtävään. Karkea jako on seuraava:

1. Tilastollinen analyysi ja päätelmien teko sopivat selittämiseen pyrkivään lähestymistapaan.
2. Laadullinen analyysi ja päätelmien teko sopivat ymmärtämiseen pyrkivään lähestymistapaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 219.)

Tämä opinnäytetyö kuuluu luonnollisesti jälkimmäiseen ryhmään laadullisen aineistonsa vuoksi.

Sisällönanalyysi on ehkä nopeimmin kasvava laadullisen tutkimuksen tekniikka. Se on aineiston ominaisuuksien laadullista, systemaattista ja objektiivista analyysia. Sisällönanalyysillä tiivistetään aineiston sisältöjä, eikä pyritä aineiston yksityiskohtaiseen raportointiin. (Neuendorf 2002, 1, 15.)

Haastatteluaineistosta voidaan tarkastella esimerkiksi tapoja, joilla haastateltava kuvaa sisäisiä kokemustilojaan tai ulkoista todellisuutta. Tarkastelussa tulee

kiinnittää erityishuomiota tulkintojen oikeellisuuteen. Parhaiten tarkastelun tarkkuus voidaan varmistaa käyttämällä useita välineitä aineiston tulkintaan. Ideana on tarkistaa välineiden eli haastattelun ulkopuolisten havaintojen avulla haastattelun viestin sisältö. On tärkeää testata omien tulkintojen ja ulkopuolisen todellisuuden yhteensopivuutta. (Silverman 2005, 154.) Opinnäytetyössämme tarkastelemme sekä haastateltavien kuvauksia sisäisistä kokemustiloistaan että heidän kuvauksiaan ulkoisesta todellisuudesta.

Aineiston analysointiin käytimme teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa pyritään dokumenttien sisällön sanalliseen kuvaamiseen. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee lähtökohdiltaan aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöinen, induktiivinen, analyysikin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104, 106, 117.)

Opinnäytetyössämme teoriaohjaava sisällönanalyysi tarkoittaa, että aikaisemmin teoriaosuudessa käytetty tieto ohjaa analyysia ja näkyy osaltaan jo tutkimuskysymyksissämme. Kuitenkin opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tutkitavasta ilmiöstä uutta tietoa eikä deduktiivisesti testata teoriaa.

Tutkimuskysymykset ovat väistämättä teoreettisesti vaikuttuneita. Sosiaalisessa tutkimuksessa tarvitaan sosiaalisia teorioita jo perusilmiöistä puhumiseen. Aineiston teorioimista voidaan parantaa muun muassa mitä? ja miten? – kysymyksillä sekä kontekstualisoimalla tutkittavaa ilmiötä. Teorioimiseen kuuluvat myös aineiston jakaminen erilaisiin osiin ja osien vertailu, implikaatiot laajempiin asiayhteyksiin sekä erilaisten teorioiden, metodien ja mallien suhteiden tutkiminen (Silverman 2005, 107.)

Aineiston litteroinnin jälkeen luimme haastatteluja läpi uudelleen ja uudelleen. Värikoodasimme tutkimuskysymysten kannalta oleelliset kysymykset ja vastaukset erottamaan kolmea eri tutkimusongelmaa. Kävimme läpi haastateltujen vastaukset, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin. Ryhmittelimme ja listasimme valittuja ilmaisuja. Pelkistetyistä ilmauksista etsimme samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Ilmauksista muodostimme alaluokkia, joista etenimme yleiseen ja

tiivistimme tutkimuskysymysten kannalta oleellisimman vastauksista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109, 117.) Tuloksista etenimme johtopäätöksiin. Haastatteluaineiston taustatietokyselylomakkeista olennaisen datan siirsimme taulukkomuotoon perustiedoiksi haastateltavistamme.

Koska englannin taitomme ovat erinomaiset, haastattelukieli ei ollut ongelma. Aineiston käännoistyö aineistoa analysoitaessa opinnäytetyön kirjoittamista varten kävi kuin itsestään ilman erityishaastetta. Toisaalta analyysivaihe oli haasteellinen monessakin kohtaa. Haastatteluaineistomme muodostui hyvin laajaksi, yli satasivuiseksi. Analyysin alaisia kysymyksiä ja vastauksia rajatessamme huomasimme moneen otteeseen, että edellisten kysymysten vastaukset täydentyivät myöhemmissä kysymyksissä uusien näkökohtien tullessa haastateltujen mieleen. Tämä on haastattelumethodin hyöty ja haitta. Yhtäältä haastattelutilanteen joustavuus mahdollistaa keskustelun ja uusien, aiemmin haastattelussa mainitsemattomien asioiden ilmaisun. Toisaalta haastattelun polveilu aiheuttaa analyysivaiheessa haastetta, kun etsitään tutkimuskysymysten kannalta oleellisia ilmaisuja ja haastateltujen sanomisien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

5.4 Aineiston kuvaamisen tekniikat

Aineistoa kuvattaessa tavoitteenamme on totuudenmukaisen kuvan luonti aineistosta. Kuvatessamme miesten kokemuksia käytämme heidän omia ilmaisujaan ja sanavalintojaan. Useimmiten tämä tarkoittaa suoria käännoiksi englannista suomeen. Siksi aineistoa kuvattaessa käytetään esimerkiksi "musta"-termiä, koska haastatellut itse ovat käyttäneet termiä "black" itseään identifioidessaan. Eri asia on, mitä pidetään yleisessä kielenkäytössä korrektina.

6 KIINNI TYÖSSÄ, KIINNI ELÄMÄSSÄ

Haastatellut gambialaismiehet asuivat haastatteluhetkellä pääkaupunkiseudulla. He olivat iältään 28–48-vuotiaita ja viettäneet yhdestä viiteen vuotta Suomessa. Haastateltujen elämäntilanteet olivat yksilöllisiä, mukaan lukien heidän asemansa työelämässä ja perhetilanteensa. Heidän koulutustaustansa ja ammattihistoriansa ovat monipuolisia. Yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin voi tutustua tarkemmin liitteessä 6.

Tässä tulososiossa käytämme haastatelluista numeroita 1–9. Näin mahdollistamme perustietokaavion (LIITE 6) ja tulososion vertailun. Käyttämämme suorat lainaukset ovat sanatarkkoja eli niiden kielellistä ulkoasua ei ole muokattu.

6.1 Kieli ja kontaktit avaavat ovia työelämään

Seuraavassa tarkastelemme haastateltujen moninaisia työmarkkinapositioneja. Seitsemän yhdeksästä haastatellusta oli haastatteluhetkellä töissä, kaksi heistä opiskelijoita ja yhtäaikaisesti osa-aikatyössä. Kaksi haastateltua olivat työelämän ja opintojen ulkopuolella haastatteluhetkellä.

Haastatelluista kahdeksan mainitsi suomen kielen ja sen osaamattomuuden työllistymisen esteenä. Neljä yhdeksästä haastatellusta korosti kielen olevan työllistymisen pääeste. Yksi haastatelluista sanoi, että kielen lisäksi on muita syitä, joita tulisi kysyä työnantajilta itseltään. Toisaalta kaksi haastateltua kertoivat työn löytyneen helposti kielikurssin jälkeen. H7 kertoi haluavansa suomen kielen kurssille, koska on tunnistanut kielitaidon puutteen esteenä työllistymiselle. Hän haluaa nähdä, löytyykö kielitaidon kartuttamisen jälkeen vielä jokin muu este työllistymiselle ennen kuin tekee arvionsa:

Because of my inability to speak Finnish, it actually make getting job very, very, very hard. Personally as far as I'm concerned that is the biggest issue.

Kielitaidon jälkeen seuraavana työllistymisen esteenä mainittiin kontaktien puute ja käänteisesti työllistäjänä kontaktit. Kolme haastateltua kuvasivat kontaktien, ystävien ja tuttujen merkitystä työllistymisessä. Yksi oli saanut työn veljensä tutun työnjohtajan kautta. H6 ja H8 nostivat rasismia työllistymisen esteeksi, ensimmäinen rasismi-sanaa käyttäen, jälkimmäinen korostamalla, ettei ulkomaalaisia katsota missään maassa hyvällä. Rasismi työllistymisen esteeksi identifioinut koki, että vastaamattomuus lukuisiin hakemuksiin, toteutumattomat lupaukset yhteydenotoista ja vielä kuukausia hakemusten lähettämisen jälkeen vapaana olevat työpaikat ilmensivät rasismia maahanmuuttajahakijoita kohtaan. H4 sanoi, että aikaisemmin suomen kielen osaamattomuus oli pääsyynä työttömyyteen, mutta nyt työttömyyden syynä oli enemmän taloudellinen tilanne, jossa ihmiset jopa menettävät työpaikkoja.

Haastateltujen elämäntilanteet olivat yksilöllisiä. Toiset ovat olleet pidempään Suomessa kuin toiset. Osa oli tullut turvapaikanhakijana, osa avioliiton perusteella ja osa opiskelemaan. Lupa-asioiden järjestäminen oli vienyt osalla pidempään kuin toisilla. Silti, eroavaisuuksista huolimatta, kuusi haastateltua kuvasi työllistymistä vaikeana edellä mainittujen syiden ja ahkeran, mutta tuloksettoman työnhaun vuoksi. H5 ja H8 kuvasivat oman työllistymisensä olleen helppoa kielikurssin jälkeen. He eivät kokeneet työllistymistä vaikeana, vaikka olivat hakeneet töihin useaan otteeseen jo ennen kurssin loppumista. H8 totesi, että muille työllistyminen oli vaikeaa. Tätä hän kuvasi ulkomaalaisten osana, joka on itsestä kiinni:

But it is left to you, the foreigner, to show these people that who are you and what can you do.

Kenellekään haastatelluista työllistyminen ei ole itsestäänselvyys. H5 koki Työ- ja elinkeinotoimiston olleen avuksi osoittamalla, mikä on tärkeää hänelle, ja tarjoamalla kielikoulutusta. H8 kuvasi virastosta olleen apua kielikoulutuksen kanssa, muttei työn suhteen. Hänen mukaansa, jos on vain riippuvainen viranomaisista, ei ole paljon työmahdollisuuksia, mutta toisaalta Internetinkin kautta voi olla vaikeaa työllistyä. H4:n mukaan Työ- ja elinkeinotoimiston palvelu oli reilua, koska asiakkaan pitää olla itse aktiivinen, eikä vain tukeutua virastoon.

H7 hakeutui Työ- ja elinkeinotoimistoon, koska tahtoi suomen kielen koulutukseen jo ennen valmistumistaan. Hän ei kuitenkaan voinut saada palveluja ennen opintojen päättämistä.

Kaksi miehistä pyrki haastatteluhetkellä kouluihin. He eivät olleet saaneet Työ- ja elinkeinotoimistosta apua koulutukseen pääsyssä. H2:n mukaan viraston pitäisi edes hieman rohkaista asiakkaitaan. H2:lle asiakkuus virastossa ei ollut tarjonnut työ- tai opiskelumahdollisuuksia, mitä hän ei kokenut reiluna:

The employment office...I see it's not that much fair with me because I've been married here and also I have permit to live in Finland. I think I have some kind of a right to have a job or to be integrated with the school, languages and other things. But still nothing is working on my side.

Kaksi opiskelijaa koki opintoihin pääsyn helppona. Toinen opiskelijoista katsoo, että Suomen pääsykokeet toimivat hyvin, koska niissä onnistuminen on itsestä kiinni. Ainoastaan työelämässä olevista viidestä haastatellusta kaikki halusivat tulevaisuudessa opiskelemaan ja muihin töihin siivoojan töistä. Yksi korosti, että opiskelun tulisi tapahtua töiden ohessa, omalla ajalla. H1:n ja H4:n mukaan ulkomaalaiset ovat heikommassa asemassa kuin suomalaiset hakeutuessaan opintoihin. H1 sanoi, että on käytävä kahdesta kolmeen vuotta suomen kielen kurssia, ennen kuin pääsee todelliseen koulutukseen. H4 taas katsoi, että juuri lukiosta valmistuneet suomalaiset ovat etulyöntiasemassa opintoihin pääsyssä.

Haastatteluissa korostuivat kokemukset, joiden mukaan ulkomaalainen ei voi valita työtään, sillä voi olla, ettei muuta saa. On otettava vastaan työtä kuin työtä, ainakin jos ei halua "tehdä jotain kamalaa", kuten yksi miehistä mainitsi. Ja toisaalta tulevaisuudessa haastatellut tahtovat tehdä muuta kuin nykyisenlaista työtä.

Like I have no choice. That is the only job I have...Do what you get and don't complain because you might lose it. (H7)

If I have...chance to change my job, I like to change it. Into construction side, or into the business side. If have the health. (H1)

Haastateltujen kokemukset työllistymisen ja opintojen vaikeuksista vahvistivat oletuksia, joiden pohjalta loimme tutkimuskysymyksen työllisyyden ja opintojen ongelmista. Työllistyminen ei ole yksiselitteistä kenellekään haastatelluista. Työllistymisen on useimmissa tapauksissa koettu vievän paljon aikaa ja vaivaa. Lisäksi haastateltujen yhteinen kokemus oli, että maahanmuuttajan on otettava vastaan työtä kuin työtä, ainakin toistaiseksi. Opintoihin pääsy on kahdelle opiskelijalle ollut helppoa, muut haluavat opiskella lisää myöhemmin tai heti, mutta kouluun pääsy ei ole ilmiselvyys.

6.2 Täysivaltaisuuden puute

Seuraavassa esittelemme tutkittujen sosioekonomisia positioita yhteiskunnassa. Tarkoitamme sosioekonomisella asemalla ennen kaikkea haastateltavien koettuja positioita yhteiskunnan talousjärjestelmässä, työmarkkinoilla, opinnoissa ja välittömässä lähipiirissä, mutta myös laajemmassa sosiaalisessa todellisuudessa.

Kysyttäessä haastatelluilta heidän taloudellisesta asemastaan haastatteluhetkellä, korkeimmalle yltäneet arviot (2 vastaajaa), kuvasivat asemaa jotenkuten tyydyttävänä tai normaalina opiskelijalle. Loput seitsemän informanttia kuvasivat taloudellista ja palkka-asemaansa riittämättömänä, matalana, nollana, köyhänä, selviytymiseen riittävänä tai riippuvaisena.

My economical situation in Finland right now is zero point zero...I don't have paid from no employment and Kela stop it. Because the school did end. (H4)

I started work but it's very little times...still I'm poor. (H5)

Erityisen vaikeana miehet kokivat työttömyyden, vaimon elätettävänä olemisen tai tuilla elämisen. Kolme haastateltua puhuivat vaimon palkalla elämisestä sosioekonomisena ongelmana. Vaimon elätettävänä olemista kuvattiin nöyryytyksenä, ongelmallisena, kulttuurisesti tuntemattomana, ei kysymykseen tulevana. Vastauksissa korostui, kuinka naisen tulee olla miehen autettavana, ei toisin-

päin. Gambiassa asetelma, jossa nainen on taloudellisessa vastuussa, ei tule perinteisesti kuuloonkaan. H2 kuvasi, ettei vaimon palkan lisäksi halua elää Kellan rahastakaan. Hän kokee, että tuet ovat ikään kuin lahja niille, jotka eivät voi tehdä mitään itse. Kaikkien muiden haastateltujen tapaan hän haluaa tienata työllä omat rahansa ja olla vastuussa itsestään. Toisaalta H4, joka kutsui aikaa taloudellisesti vaikeaksi, koki vaimonsa avun tarpeellisenä, ei nöyryyttävänä, näinä aikoina.

Man is the one who is responsible for the woman. And man is the one who should have to help woman to eat, all those things in Africa. (H1)

Everything is on my shoulder of my woman. Doing everything for me. And that I'm not familiar with that. (H2)

Working in Finland I think one day, Inshallah, maybe I'll get a job. After the economical crisis is a little bit over...Then how can I manage before that. With the help of my wife at the end of the day. (H4)

Haastatellut kuvasivat sosiaalista asemaansa moniulotteisesti. Kaikki yhdeksän kokivat sosiaalisen asemansa hyväksi läheisimpiensä osalta kuvaten saavansa heiltä kunnioitusta ja hyvää kohtelua. Sosiaalisen aseman kuvauksissa käytettiin paljon enemmän positiivisia adjektiiveja kuin taloudellista asemaa kuvatesa. Tämä kuitenkin on riippuvaista sosiaalisen aseman ulottuvuudesta. Lähipiiriä kuvatessaan haastatellut käyttivät enemmän positiivisia adjektiiveja kuin laajemmin yhteiskunnallista asemaansa kuvatessaan.

H1 kuvasi sosiaalista asemaansa yhteiskunnassa yleisesti ulkomaalaisten asemasta puhuen. Hänen mukaansa toisinaan ulkomaalaisia ei kohdella Suomessa hyvin, etenkin jos on siivooja ja musta. Hän sanoi yhteiskunnallisen kunnioituksen olevan hyvin erilaista Gambiassa ”hyvässä ja normaalissa työssä” ja Suomessa siivoojan ammatissa. H2 kuvasi sosiaalista asemaansa tyydyttävänä. H3 puolestaan sanoi ”tuntevansa olevansa sisällä”. H4 kuvaili sosiaalisen asemansa olleen joustavampi ja nousujohteinen Gambiassa verrattuna Suomeen.

H9 kertoi asemansa olevan yhteiskunnallisesti kuten Gambiassa, koska hän pystyy pitämään huolen itsestään taloudellisesti ja suoriutumaan opinnoista, joita varten on Suomeen tullut. Hän kokee muiden tavoin olevansa yhteiskunnan jäsenenä kunnioitettu niin kauan kuin poliisia ei jouduta hänen vuokseen kutsumaan. Toisaalta hän kuvasi statuksensa olleen selvästi parempi Gambiassa kuin siivoojan asema täällä. Silti hän oli ”koko sydämestään” vastaanottanut siivoustyön ensimmäisenä työhön Suomessa. Toinen opiskelijoista kokee olevansa kuin kuka tahansa opiskelija eikä koe tulleensa syrjityksi koulussa. Toisaalta asema yhteiskunnassa saa hänet tuntemaan itsensä epäkunnioitetuksi. Hän kuvasi ”mustien” roolimallien puutetta:

I don't see any black people or Gambian people at a higher up office that I could look up to...I don't see anybody like a rolemodel that I could say, okay, in this social set-up, I could also reach a higher stage. (H7)

Haastateltuja yhdistää yleistä yhteiskunnallista asemaa koskevissa vastauksissa tunne täysivaltaisen osallisuuden puutteesta. Kääntäen tämä tarkoittaa jaettavaa tunnetta jonkinasteisesta osallisuudesta laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Kukaan haastatelluista ei kuvannut suomalaista ihmisten muodostamaa yhteiskuntaa yleisen rasistisena. Yhteiskunnan jäseniä kuvatessaan haastatellut korostivat, että aina ja kaikkialla on hyviä ja pahoja ihmisiä. He kuvasivat yhteiskuntaa, jossa heidät tuntevat kohtelevat heitä hyvin ja heidän ilokseen joskus myös sellaiset ihmiset, jotka eivät heitä tunne. Lisäksi mainitaan, että suomalaisten pitää toisinaan ensin tutustua, ennen kuin he voivat olla mukavia. Rasismi ja syrjintä eriarvoisena kohteluna ovat kuitenkin tuttuja haastatelluille niin kadulta kuin työelämästäkin.

Työelämässä haastateltujen koetut asemat ovat moniulotteiset. Vaikka kaikki viisi pelkästään työelämässä olevaa, näkisivät itsensä tulevaisuudessa mieluummin muissa töissä, he olivat yleisesti tyytyväisiä työtovereihinsa ja työympäristöihinsä. H6 kuvasi työyhteisön olevan toisinaan epäreilu, koska jotkut tulevat juopuneena töihin ja hakeutuvat jatkuvasti sairauslomille. H1 sanoi suhteensa esimieheen olevan normaali, koska hän tekee töitä firmalle. Siitä kum-

puua hänen mukaansa kunnioitus. H7 kuvaili osa-työympäristöään hyväksi. H9:n asema työyhteisössä oli ristiriitainen. Hän kertoi, että vaikka on paikan toiseksi pisimpään työssä ollut, uudet tulokkaat päätyvät lopulta aina hänen esimiehikseen. Hän koki sen johtuvan kyvyttömyydestään puhua täydellistä suomea:

To a level I have respect and to a level no. And to the level I have respect is in the sense that whenever somebody doesn't know how to do something they consult me...The level of not having respect...whenever there is anything that has to do with cleaning everybody wants to shift it to me.

Sosioekonominen asema herätti monenlaisia ajatuksia haastatelluissa. Välittömässä lähipiirissään, perheessään ja ystävien kesken haastatellut kuvasivat asemaansa hyvänä. Kukaan haastatelluista ei kuvannut yleistä yhteiskunnallista asemaansa huonona. Kukaan ei toisaalta ollut asemaansa täysin tyytyväinen, johtui se sitten työstä tai sen puutteesta, toimeentulosta tai asenneilmapiiristä.

Vaikeuksia sopeutumisessa aiheuttaa haastateltujen mukaan kielen, työllistymisen ja opintoihin pääsyn lisäksi yleinen asenneilmapiiri. Esimerkiksi kaikkia yhteiskuntia kuvattiin ulkomaalaisvastaisiksi ja ulkomaalaisille rankaksi. Kulttuurierot aiheuttavat toisinaan hankaluuksia, sillä itselle ja kotimaassa normaali ei olekaan Suomessa normaalia ja toisinpäin. Suomalaisessa kulttuurissa vaikeuksia aiheuttavana kuvattiin yksinäisyyttä ja suomalaisten sulkeutuneisuutta.

The difficult thing is...The way I see the cultural difference is always opposite. (H3)

My first problem with the system here...we are not used to like isolation...we don't know that. (H1)

Pääasialliset haastateltujen vaikeimmiksi kokemat asiat Suomeen asettautuessa ovat kuitenkin yksilöllisiä. Niitä ovat kieli ja sitä kautta ihmisiin tutustuminen ja kontaktiin pääsy (3 vastaajaa), kommunikaation puute ja yksinäisyys (2 vastaajaa), työnsaanti (2 vastaajaa), alku Suomessa ja siinä erityisesti asunnon-saanti (1 vastaaja) ja kulttuurierot (1 vastaaja), joista ei voi nostaa vain yhtä asi-

aa esille. Kieli, ihmisiin tutustumisen ja kommunikaation vaikeudet sekä yksinäisyys ovat vahvasti toisiinsa nivoutuneita yhteiskunnallisessa systeemissä. Viisi haastateltujen vastausta muistuttaakin tässä kohdassa paljon toisiaan ja toisaalta kielikysymys ja kommunikaatiovaikeudet nivoutuvat myös muiden neljän haastatellun kuvauksiin heille vaikeimmista asioista.

6.3 Dialogin kautta samalle viivalle

Lopuksi kuvaamme haastateltavien ehdotuksia toimivista kotoutumisen ja työllistymisen käytännöistä. Parannusehdotusten keskiöön nousivat dialogisuus ja kunnioitus. Haastatellut peräänkuuluttavat yhteiskuntaa, jossa viranomaiset kohtelisivat maahan muuttaneita kunnioituksella ja kävisivät keskustelua heidän kanssaan. H2:n mukaan viranomaisten tulisi kohdella asiakkaitaan hyvien tapojen mukaisesti ja rohkaisten. Kunnioitukseen liittyy myös H6:n toivoma arvostus poliitikoilta ja viranomaisilta:

Just to appreciate the immigrants. To welcome the immigrants. Because everyone could be...even Finnish are immigrants and somewhere...you can open your heart for everybody.

Keskustelu avaimena parempiin käytäntöihin nousi merkittävään asemaan haastatteluissa. Viranomaisten ja poliitikkojen koetaan epäonnistuvan kotouttamistoimenpiteissään ilman keskusteluyhteyttä maahanmuuttajiin. H8 kaipasi viranomaisilta ja poliitikoilta kulttuurivalistusta uusille tulijoille. Hän toivoi perustietojen opettamista suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Vasta kulttuuritiedotuksen jälkeen on hänen mielestään aika koululle. Dialogin toivottiin tapahtuvan viranomaisten ja päättäjien sekä maahanmuuttajien välillä seminaareina tai konferensseina tai maahanmuuttajien yhdistysten edustajien kanssa keskustellen.

H1 ehdotti, että samoista kulttuuripiireistä ja kieliryhmistä tulevat voitaisiin yhdistää yhdeksi seminaariryhmäksi. Näissä ryhmissä he voisivat keskustella omista kokemuksistaan, siitä mitä vaikeuksia he ovat kohdanneet uudessa maassa ja

mitä he ajattelevat Suomesta. Ryhmä toimisi samalla myös vertaistukena. Hänen mukaansa myös Kela ja Työ- ja elinkeinotoimisto saisivat olla kirjeitse yhteydessä maahanmuuttajiin ja kutsua heitä keskustelemaan ongelmistaan, asemastaan ja kuulemaan miten kyseiset viranomaiset voivat auttaa heitä.

H7 sanoi, että poliitikot ja viranomaiset yrittävät saada maahanmuuttajat tuntemaan olonsa mukaviksi. He kuitenkin luottavat liiaksi muualta tulleeseen tietoon koettaen tuoda Suomeen esimerkiksi muiden Pohjoismaiden mallien mukaisia kotouttamisohjelmia. Haastatellun mukaan räätälöityjen ja toimimattomien kotouttamissuunnitelmien sijaan viranomaisten tulisi keskustella ja kysyä maahanmuuttajien yhdistyksiltä heidän ajatuksistaan ja ehdotuksistaan pehmeän integraation toteuttamiseksi. Ajatus kaiken takana on, että vain kysymällä maahanmuuttajilta itseltään ongelmista, voidaan niihin päästä käsiksi. Toisaalta dialogin toivotaan sisältävän myös palveluohjausta maahanmuuttajille, tietoutta oikeuksista ja velvollisuuksista.

Suomen viranomaiskäytänteet saivat myös kiitosta. Ilmaisen koulutuksen tarjoamista samoin kuin suomalaisen palvelun reilua ja hyvyyttä kiiteltiin (3 vastaajaa) Toisaalta H7 oli huolissaan aikeista tehdä koulutuksesta maksullista maahanmuuttajille. Suomi menettäisi hänen mukaansa tällöin paljon maahanmuuttajia, koska työn saaminen täällä ei ole helppoa. Toinen opiskelijoista kritisoi suomen tai ruotsin kielen opetuksen tasoa kouluissa. Hän kuvasi asiaa Suomen kannalta. Hän sanoi, että maahanmuuttajille ilmaiseksi annettu koulutus ei tule hyödyttämään Suomea, mikä ei ole hänen vaan valtion tappio. Mikäli Suomessa valmistuneille ei opintojen aikana opeteta suomen tai ruotsin kieltä, joutuvat he lähtemään muualle työn perään. Kielitaitoa on hänen mukaansa yksinkertaisesti parannettava, sillä Suomen väestö ikääntyy, monet siirtyvät eläkkeelle ja vauvoja syntyy aiempaa vähemmän. Hänen mielestään hallituksen on mietittävä asiaa.

Käytöstapojen, arvostuksen, keskustelun ja koulutuksen lisäksi haastatellut luettelivat joukon muita, hyvin konkreettisiakin, keinoja parantaa maahanmuuttajien työllisyyttä ja helpottaa kotoutumista. Yksi niistä oli taloudellinen huolenpito tar-

peen vaatiessa eli esimerkiksi silloin, kun ihmisellä ei ole työtä. Tätä kutsuttiin joko sosiaalihuolloksi tai taloudelliseksi tueksi. Parannusehdotuksissa palattiin edelleen työnsaannin vaikeuteen ja byrokratian keston. Yksi haastateltu sanoi, että byrokratian pitkäkestoisuus maksaa valtiolle. Mitä pidempään ihmisellä menee byrokratian rattaissa ennen työllistymistä, sitä kalliimpi lasku on valtiolle, jos henkilöllä on A-lupa eli hän on oikeutettu tukiin.

Myös muut haastatellut korostivat nopeampaa työllistymistä ja työnsaannin helpottamista maahanmuuttajille. Tässä auttavat haastateltujen mukaan uusien työpaikkojen luonti ja työmahdollisuuksien avaaminen maahanmuuttajille. H6 kuvasi, että vaikka on vapaita työpaikkoja, eivät toiset silti yrityksistä huolimatta ole töissä. Hän toivoi, ettei aina palkattaisi suomalaista, jos vaihtoehtona on maahanmuuttaja. H3:n mielestä työvoimaviranomaisten tulisi avata maahanmuuttajille nykyistä enemmän työmahdollisuuksia:

What should they do is just to open the door for us. Because anybody you see here I think he wants the job. But to get it, it's the problem.

Työpaikkojen lisäksi opiskelumahdollisuuksia toivottiin parannettavan ja avattavan maahanmuuttajille. H5:n konkreettisena parannusehdotuksena oli kielikursien ja H9:n kotouttamisohjelmien lisääminen. H5 toivoi myös, että Suomeen tulon käytänteet viisumiasioissa muuttuisivat Suomen ja Gambian välillä. Nykyään gambialaiset joutuvat järjestämään Suomeen tullessaan viisumiasiansa Nigeriassa, mikä on todellinen taloudellinen rasite. Haastateltu kuvasi käytäntöä hyvin epäloogisena.

Yksi konkreettisimmista parannusehdotuksista tuli H2:lta. Hänen mukaansa Suomeen pitäisi luoda runsaasti lisää skill centereitä eli työpajoja. Niissä ihmiset opettelisivat esimerkiksi räätälin tai rakentajan taitoja ja voisivat taidon hankittuaan työllistää itsensä. Hänen mielestään työpajat helpottaisivat ihmisten työllistymisen lisäksi kokonaisvaltaisesti elämää yhteiskunnassa. Hän toivoi poliitikoilta ja viranomaisilta myös varainkeruuta keinona helpottaa maahanmuuttajien kotoutumista.

Creating more skill centers, for people like foreigners and people living in Finland itself to have small skills and professionals. Then you will see, they can create jobs for themselves or they can create jobs for them easily because when somebody have a skill, it's easy to employ. (H2)

Haastatellut kokivat poliitikoille suunnattujen parannusehdotusten esittämisen osittain vaikeana. Poliitikka koetaan vieraampana, koska sitä ei seurata (3 vastaajaa), muun kuin kotimaan politiikasta ja säädännöistä on vaikea tehdä ehdotuksia (1 vastaaja) tai politiikka ei kuulu yksilön henkilökohtaiseen uskonnolliseen näkemykseen (1 vastaaja). Silti kaikilla haastatelluilla oli ehdotuksia poliitikoille. Kaikki yhdeksän toivoivat poliitikkojen tekevän hyviä asioita, avaavan ovia ja luovan työpaikkoja.

H1 neuvoisi poliitikkoja kommunikoidaan erittäin hyvin maahanmuuttajien – erityisesti puolueissaan olevien – kanssa. Näin poliitikoille muodostuisi kuva maahanmuuttajien ongelmista. H4:n mukaan poliitikkojen ja päättäjien tulisi antaa enemmän huomiota maahanmuuttajille maahanmuuttajina eikä eri kansalaisuuksien edustajina. H9 puolestaan toivoi tulevaisuudelta Suomea, jossa ihmistä ei arvioida ulkonäön vaan osaamisen perusteella.

Haastateltujen ehdotuksista ilmenevät tarve työpaikoista, koulutuksesta, kunnioituksesta, dialogista sekä taloudellisesta huolenpidosta, jos ei itsekseen pärjää. Toisaalta haastateltujen sanoma päättäjille ja viranomaisille on, että heillä on halu tienata elantonsa itse, mutta se vaatii mahdollisuuden työhön. He eivät halua elää tuista. H6 sanoi, että kaikki maahanmuuttajat tarvitsevat töitä, eikä hän usko poliitikkoja ja viranomaisia, jotka sanovat, etteivät maahanmuuttajat halua tehdä töitä. Hän uskoo sen sijaan muiden haastateltujen tapaan, että työpaikan löytäminen maahanmuuttajana voi olla todella vaikeaa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme keskittyy yhden maahanmuuttajaryhmän miesten sosioekonomisten – erityisesti työmarkkinoiden – positioiden tarkasteluun. Olemme selvittäneet pääkaupunkiseudulla asuvien gambialaismiesten sosioekonomiseen asemaan sekä työhön ja opintoihin liittyviä kysymyksiä. Lopputyömme on julkinen ja tuo haastateltujen äänen kuuluvaksi. Aineistoa analysoimalla selvisi tiivistetysti seuraavaa:

- 1) Vaikka kieli ja kontaktit ovat avanneet suurimmalle osalle haastatelluista ovia työelämään, ei työnsaanti ole maahanmuuttajalle koskaan itsestään selvää.
- 2) Haastatellut jakavat kokemuksen täysivaltaisen yhteiskunnallisen osallisuuden puutteesta – niin taloudellisesta kuin sosiaalisesta näkökulmasta.
- 3) Haastatellut uskovat dialogin auttavan uusien, parempien kotoutumiskäytäntöjen luomisessa.

Työllistyminen on kaikkea muuta kuin itsestänselvyys maahanmuuttajille, niin myös haastattelemiemme gambialaismiesten kohdalla. Forsanderin (2002, 277) mukaan maahanmuuttajille tyypillinen epävakaa asema työmarkkinoilla aiheuttaa, että he ovat erityisen alttiina taloudellisten suhdanteiden työmarkkinavaikutuksille ja tuotantorakenteen muutoksille. Maahanmuuttajat ovat yliedustettuina joukossa, joka taloudellisen tilanteen heilahtelujen mukana työllistyy viimeisenä ja joutuu työpaikoilta ensimmäisenä ulos. Maahanmuuttajien työmarkkina-asemasta voi päätellä, että maahanmuuttajat on osittain suljettu suomalaisen yhteiskunnan laitamille, ei täysin sisä- tai ulkopuolelle, vaan marginaaliin.

7.1 Yksilön työllistymisen yhteiskunnallinen ulottuvuus

Koska kielitaito nousi merkittävään asemaan haastateltujen näkemyksissä työllisyyttä edistävänä asiana, ansaitsee se vielä muutaman lisääjatuksen. Haastateltujemme mukaan kieli ja kontaktit ovat ensisijaisia avuja suomalaisille työ-

markkinoille pääsyssä. Toisaalta ne eivät vielä riitä työllistymisen takeiksi. Informanttiemme mukaan työllistyminen riippuu paljolti myös työnantajien asenteista, yleisestä taloudellisesta tilanteesta sekä työnhakijasta itsestään.

Haastatellut miettivät muun muassa, kuinka kannattavaa valtiolle voi olla koulutuksen tarjoaminen ilman mainittavaa suomen tai ruotsin kielen opetusta ja miksi suomen kieltä vaaditaan työtehtävissä, jotka eivät juuri vaadi verbaalista kommunikointia. Kukaan haastateltu ei tosin kieltänyt, ettei olisi tärkeää oppia uuden asuinmaan kieltä, mutta he toivoivat sen tapahtuvan työn lomassa. Monella maahanmuuttajalla saattaa olla erinomaiset valmiudet uuden kielen oppimiseen. Haastattelemamme miehet puhuivat neljästä seitsemään kieltä, joten monella heistä on todennäköisesti hyvät edellytykset suomen kielen omaksumiseen.

On tärkeää miettiä, minne päin maailmaa työllistyvät Suomessa koulutuksensa saaneet maahanmuuttajat, jotka eivät opintojensa aikana ole opiskelleet suomea tai ruotsia. Kaikki Suomessa koulunsa käyneet eivät voi tai halua jäädä Suomeen töihin eikä niin ole tarkoitus. Kuitenkin, jos henkilö toivoo opintojensa jälkeen työllistyvänsä Suomeen siinä onnistumatta, on jotain mennyt pieleen. Suomen tai ruotsin kielen taito eivät takaa työpaikkaa Suomesta, mutta myötävaikuttavat vahvasti työllistymiseen ja ovat useimmiten työllistymisen ehtoja. Uuden kielen opettelu ei koskaan ole hyödytöntä, vaikkemme lopulta aktiivisesti käyttäisikään kyseistä kieltä. Todennäköisesti resurssien lisääminen kielten opetukseen tuottaa paljon enemmän kuin kuluttaa. Säästö syntyy pitkäaikaisvaikutuksista, kun koulutetut ihmiset työllistyvät yhteiskunnan palvelukseen.

MONIKKO-projektin (2005–2007) asiantuntijoiden ja haastateltujemme ehdotukset työelämän tasa-arvon parantamiseksi ovat monessa kohtaa yhteneväisiä. Molemmat ehdottivat positiivista diskriminaatiota rekrytointitilanteissa (esimerkiksi ei aina palkattaisi suomalaista ennemmin kuin maahanmuuttajaa), asennemuutosta, huomioonottamista, kansalaistoiminnan tukemista yhteiskunnassa (esimerkiksi työpajat), työlupakäytäntöjen helpottamista, esteettömyyden edistämistä työpaikoilla ja syrjinnän ehkäisemistä. Asiantuntijat ja maahanmuut-

tajat näyttävät ainakin tässä tapauksessa olevan harvinaisen yksimielisiä. Eri tahojen ehdottamat hyvät käytänteet näyttävät kuitenkin vielä odottavan toteutumistaan.

Maahanmuuttajien työllistymiseen kannattaa panostaa myös valtiontaloudellisesta perspektiivistä. Uuteen maahan asettumisen alkuvaiheessa maahanmuuttajien työttömyysaste on kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. Toimeentulotuen saajissa he ovat vastaavasti yliedustettuina. Tutkimusten mukaan monet maahanmuuttajat kuitenkin siirtyvät toimeentulotukiasiakkuudesta nopeasti tulonsiirtojen rahoittajiksi. (Forsander 2009.)

Haastattemillemme gambialaismiehille oli yhteistä halu ja pyrkimys itsenäiseen, työllä ansaittuun toimeentuloon, josta mieluiten riittäisi muillekin perheenjäsenille. Vaimon palkasta tai yhteiskunnan tuista eläminen koettiin kulttuurisesti vieraana, epämiellyttävänä ja alentavana. Haastateltujen mukaan pitää toisaalta myös tukea kaikkia heitä, jotka eivät juuri tarkasteluhetkellä ole työssä tai opiskele, mutta ovat työkykyisiä. Sosiaalietuuksia pidettiin tärkeinä epävarmojen elämäntilanteiden turvaajina.

Uskomme, että suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa ei juuri kiinnitetä huomioita kulttuuriin erityispiirteisiin. Esimerkiksi lähtömaassa vieraat huoltosuhteet saattavat aiheuttaa ahdistusta ja hämmennystä maahanmuuttajalle uudessa asuinmaassa. Vaikka kaikkia työkykyisiä ja -ikäisiä maahanmuuttajia ei saada välittömästi töihin, tulisi silti tunnustaa heidän työn tarpeensa. Toimettomuuden aiheuttamasta henkisestä kuormituksesta ei saisi vaieta. Työttömät, niin kantasuomalaiset kuin maahanmuuttajataustaiset, tarvitsevat kuulluksi tulemistä ja tilanteen yhteiskunnallista tunnustamista. Työllistyminen on paras apu, joten työpaikkojen luonti ja työnantajien ennakkoluulojen vähentäminen ovat merkittävimpiä, vaikka haastavia, toimia.

Toimettomuus saattaa aiheuttaa ohimenevän mielipahan sijaan pysyvämpää vahinkoa yksilön psyykelle ja sosiaaliselle elämälle. Mieleltään vakavasti järkytyneen ihmisen auttaminen on yhteiskunnalle kalliimpaa kuin mielekkään toi-

minnan järjestäminen työkykyiselle, mutta toimeettomalle henkilölle. Jokainen voi auttaa vähintään kohtaamalla toisen ihmisen aidosti ja kuulemalla. Sen lisäksi on mahdollista järjestää enemmän avoimia, matalan kynnyksen päivätoimintapaikkoja, joissa voisi harjoittaa sosiaalisen elämän lisäksi esimerkiksi kädentaitoja. Yksi haastateltumme ehdotti, että Suomessa perustettaisiin lisää työpaja-toimintaa, joka on yksi yhteiskunnallisen osallistamisen ja osallistumisen muodoista.

Perinteisten palkkatyön mallien on todennäköisesti moninaistuttava, jotta työttömien työkykyisten resursseja saataisiin nykyistä laajempaan käyttöön. Vaihtoehtoiset mallit vaativat vielä runsaasti kehittämistyötä lisääntyäkseen. Esimerkiksi monet viranomaiset ja järjestöt pitävät maahanmuuttajien yrittäjyyttä yhtenä maahanmuuttajien parhaana keinona työllistyä uudessa asuinmaassa. Yrittäjiksi ei toisaalta ryhdytä yleensä välittömästi maahanmuuton jälkeen. (Joronen, Salmenkangas & Ali 2000, 9, 58.)

7.2 Aina vaan työtä kuin työtä?

Vaikka työllistyneet haastateltumme olivat poikkeuksetta kiitollisia työpaikasta, he kokivat, etteivät ole omia intressejään ja osaamistaan vastaavassa työssä. He korostivat, ettei valittaminen ole vaihtoehto. Pitää olla tyytyväinen työstä kuin työstä. Kaikki työllistyneet toivoivat voivansa opiskella lisää ja jatkaa siten toiseen ammattiin Suomessa. Kaikki haastatellut jakoivat kokemuksen niin sanotusta capital mismatch –ilmiöstä. Esimerkiksi kaksi korkeakoulutettua informanttiamme toimivat Suomessa matalapalkka-aloilla, joissa heidän koulutustaustansa menettävät merkityksensä.

Työllistyneet informanttimme toimivat maahanmuuttajille tyypillisissä sisääntuloammateissa epävarmoissa ja epävakaisissa työsuhteissa. Forsanderin (2002, 43) mukaan sisääntuloammateihin saatetaan juuttua pidemmäksi aikaa. Kuukaan haastatelluistamme ei pitänyt varmana työllistymistään omaa osaamistaan vastaavaan ammattiin Suomessa. Kuitenkin kaikki toivoivat tulevaisuudessa

voivansa käyttää osaamistaan entistä laajemmin uudessa asuinmaassaan. Toisaalta yksi opiskeleva haastateltumme ei koe voivansa asua Suomessa, mikäli ei työllisty opintojen jälkeen omaa osaamistaan vastaavaan työhön. Inhimillisen pääoman käyttökelpoisuuden menettäminen, työttömyys tai juuttuminen sisään-tuloammatteluihin, useasti matalapalkka-aloille, aiheuttavat pettymyksiä ja turhautumista uudessa asuinmaassa.

Suomessa tulisi keskustella laajemmin toisten yhteiskunnan jäsenten jumiutumisesta matalapalkka-aloille ja sisääntuloammatteluihin, kuten on tyypillistä maahanmuuttajille. Tulisi kyseenalaistaa kirjoittamattomia sääntöjä, joiden mukaan maahanmuuttajien uralla etenemättömyys ei vaadi erityishuomiota. Koko yhteiskunnan kannalta on järkevintä saada mahdollisimman monen mahdollisimman laaja osaaminen käyttöön. Vaikka työpaikka yksinään on merkittävä yhteiskuntaan kiinnittävä tekijä, on myös työn laadulla suuri merkityksensä. Mitä itsellemme sopivampaa ja tärkeämpää työtä teemme, sitä tuottavampia ja parempia siinä yleensä olemme. Maahanmuuttajista, matalapalkka-aloista ja sisääntuloammatteluista on tehty tutkimusta, mutta käytäntöjä tilanteen parantamiseksi vaaditaan nykyistä enemmän. Käytäntöjen kehittäminen ja niiden vaikuttavuuden arviointi ovat tulevaisuuden työmarkkinoiden kannalta kriittisiä alueita ja vaativat lisää resursseja ja tutkimusta.

7.3 Katseet tulevaan

Kukaan haastatelluistamme ei kuvannut Suomea mahdottomana tai katastrofaalisena maana maahanmuuttajille. Kaikki yhdeksän sanoivat voivansa nähdä itsensä elämässä Suomessa tulevaisuudessa, jos töitä riittää ja ympärillä on läheisiä, rakkaita ihmisiä. Toisaalta on vaikeaa olla varma riittävän hyvän sosio-ekonomisen aseman saavuttamisesta ja jatkuvuudesta Suomessa. Haastatelluilta saadut parannusehdotukset kotoutumisen ja työllistymisen helpottamiseksi eli maahanmuuttajien yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi olivat monipuolisia.

Haastatellut kertoivat meille ideoitaan, joiden avulla maahanmuuttajien tilannetta Suomessa voitaisiin parantaa. Monesti parannusehdotukset muotoutuivat konkreettisiksi viesteiksi poliitikoille ja viranomaisille. Alkuperäinen ajatuksemme oli, että maahanmuuttajilta itseltään löytyy ratkaisun avaimia kotoutumisen ja työllistymisen helpottamiseksi, sillä he ovat kahlanneet byrokratian viidakkoa läpi omakohtaisesti. Kansan, viranomaisten ja poliitikkojen tulisi tarkemmin kuunnella omakohtaisista kokemuksista kumpuavia kehittämisehdotuksia. Niitä informanttimme tuottivat runsaasti, mikä saattaa osoittaa laajempaa kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin. Opinnäytteen tekijöinä ja kansalaisina toivomme, että tuosta kiinnostuksesta ja kehittämisehdotuksista innostuttaisiin yhteiskunnassa aina päättäjiin saakka.

Maahanmuuttoa ja maahanmuuttopolitiikkaa ei voida käsittää muusta maailmasta irrallisina ilmiöinä. Maahanmuutto Suomessa alkoi lisääntyä samaan aikaan talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin kansainvälistymisen kanssa. Ongelmien ehkäisy on maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikan ydintä. Koulutus, työllistyminen ja uralla eteneminen ovat keskeisessä asemassa. Kielikoulutukseen tulisi panostaa ja sitä pitäisi tarjota kaikille maahanmuuttosyistä riippumatta. (Forsander 2009.) Haastattelemamme gambialaismiehet olivat asiasta samaa mieltä. Heidän mukaansa oleellista on koulutuksen ja työn tarjoaminen maassa asuville, ei maahanmuuttosyihin tuijottaminen. He toivoivat voivansa opiskella suomen kieltä ja tehdä töitä, koska he kykenevät molempiin.

Haastatellut kokivat erityisesti sosioekonomiseen asemaan, huoltosuhteisiin ja kulttuurisiin eroavaisuuksiin liittyvät aiheet henkilökohtaisiksi ja läheisiksi. Oletamme, että tutkimusta näistä aiheista voisi jatkaa. Pelkästään naisen ja miehen asemaan liittyvistä kulttuurisista ristiriidoista Suomeen asettuessa voisi tehdä oman tutkimuksensa. Haastatelluille perheyksikkö on paljon laajempi kuin Suomessa nykyään vallalla oleva. Olisi hyvin mielenkiintoista saada tutkittua tietoa Suomessa asuvien maahanmuuttajien laajennetusta perhekäsityksestä ja siihen liittyvistä elatusvelvollisuuskäytänteistä.

8 POHDINTA

Maahanmuuttajien kotoutumisen tutkimus on kasvussa. Maahanmuutto monipuolisuudessaan turvapaikanhakijoihin, kiintiöpakolaisiin, perheenyhdistämisiin sekä työhön, opintoihin ja naimisiinmenoon perustuen on verrattain tuore ilmiö. Suomalainen yhteiskunta on uusien haasteiden edessä ja tarvitsee koko ajan lisää tietoa maahanmuutosta ja maahanmuuttajista voidakseen paremmin vastata haasteisiin sekä hyödyntää monikulttuurisuuttaan. Toimiva monikulttuurinen yhteiskunta on toteutuessaan asukkailleen ilo.

Forsanderin (2009) mukaan Suomessa tehdään nykyään paljon maahanmuuttoa koskevaa kriittistä ja analyttistä tutkimusta, joka kuitenkin jää julkisessa keskustelussa monesti huomioimatta. Muun muassa Anne Alitolppa-Niitamo, Marja Tiilikainen ja Pasi Saukkonen ovat Forsanderin mukaan osoittaneet monenlaisten asioiden muokkaavan maahanmuuttajien elämää Suomessa.

Työperäinen maahanmuutto ja sen edistäminen ovat otsikoissa jatkuvasti. Työperäisestä maahanmuutosta on kaavailtu ratkaisua suomalaisten työmarkkinoiden tulevaisuuden haasteisiin, kuten ikääntyvään väestöön, osaajien katoamiseen ulkomaille ja työvoimapulaan (vrt. Työministeriö 2006). Samaan aikaan moni pidempään Suomessa asunut maahanmuuttaja kärsii pitkäaikaistyöttömyydestä ja oman osaamisensa vajaakäytöstä. On tärkeää kyseenalaistaa viranomaisten todellinen kyky työperäisen maahanmuuton onnistuneeksi lisäämiseksi ja jo tänne muuttaneiden työllistymisasteen parantamiseksi. Aivan liian monella tulijalla on ollut aikomus ja halu työllistyä siinä kuitenkaan onnistumatta. Työelämän on läpikäytävä muutosprosessi, jos tulevaisuuden haasteisiin todella aiotaan vastata.

Työperäistä maahanmuuttoa on ilman muuta lisättävä, mutta samalla olisi tunnistettava jo täällä asuvien maahanmuuttajataustaisten monesti ahdinkoinen asema työmarkkinoilla ja sitä kautta koko sosioekonomisessa todellisuudessa. Maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista selvittäneiden tutkimusten mu-

kaan maahanmuuttajien polut suomalaiseen työelämään ja yhteiskunnan sisäpiiriin ovat kiviset ja työläät. Kuvaavatpa tutkimukset kokemusta siitäkin, ettei maahanmuuttaja koskaan koe olevansa sisäpiiriläinen, vaan parhaimmillaan vain rajalla, ei sisällä eikä ulkona. Paljon on siis parannettavaa.

8.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Validiteetti on toinen sana totuudelle. Tutkimus ei ole validi, mikäli raportoidaan vain muutama esimerkki tai tutkimuksesta ei selviä, miksi toiset asiat on sisällytetty tutkimukseen ja toiset ei tai aineistoa alkuperäisessä muodossa ei ole saatavilla. Viisi keskeistä tapaa viedä tutkimusta totuudellisempaan suuntaan ovat kumoamisen periaate, jatkuvan vertailun käyttö, kokonaisvaltainen aineiston käsittely, poikkeamien analysointi ja sopivien taulukointien käyttö. (Silverman 2005, 224.)

Opinnäytetyössämme käytimme haastatteluaineistoa kokonaisvaltaisesti analysointivaiheessa. Tulososiossa tämä näkyy erilaisten näkökohtien esiin nostamisena ja myös kaikkien haastateltujen suorina lainauksina. Tulkintamme ja johtopäätöksemme pohjaavat haastatteluaineistoon ja laajempaan teoreettiseen viitekehukseen. Vältimme analyysissa ja tulosten kirjaamisessa ylitulkintaa eli omien merkityssisältöjen lisäämistä aineistoon haastateltujen puolesta. Manipulaatiosta vapaa ja totuudenmukainen haastateltujen äänen julkituominen on ollut päätutkimuseriaatteitamme. Toisaalta tosiasia on, että tutkimus on pitkälti tekijöidensä näköinen aina haastattelukysymyksistä tärkeimpiin johtopäätöksiin.

Aineistomme oli laaja, joten jouduimme tekemään selkeitä päätöksiä ja rajauksia analysoitavan aineiston suhteen. Rajauksia määrittivät ennen kaikkea kolme tutkimuskysymystämme. Tulososiossa vastaamme mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja tarkasti tutkimuskysymyksiin. Paljon aineistoa jäi kuitenkin tarkemman tarkastelumme ulkopuolelle. Aineistosta olisi riittänyt useaankin tutkimukseen. Alkuperäinen tutkimusaineisto sanatarkassa muodossaan on ollut tutkimuksen aikana jatkuvasti käytössämme.

Taulukointi on ollut keskeinen menetelmämme tulosten hahmottamiseksi. Analysoimme tutkimuskysymysten kautta määrittyneet vastausosiot ja –alueet kaikkien haastateltujen osalta. Raportoimme samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. Olemme siis huomioineet tulososiossa myös yleisestä vastauslinjasta poikkeavat vastaukset laajan ymmärryksen mahdollistamiseksi.

Koska englannin kielen taitomme ovat erinomaiset ja haastateltavat arvioivat omansa vähintään hyväksi, vieras kieli tuskin oleellisesti heikentää tutkimuksen validiteettia. Haastatellut kokivat, ettei Englanti rajoita heidän puhettaan, eikä meillä ollut vaikeuksia kommunikaatiossa ja ymmärtämisessä. Kieli ei noussut analysointivaiheessakaan ongelmaksi, joten Englanti ei aiheuttanut epävarmuutta missään työvaiheessa.

Tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan, että samasta aineistosta ja samat tutkimuskysymykset esittämällä eri ihmiset päätyvät lähes samankaltaisiin tuloksiin, vaikka yksilöt saattavatkin painottaa eri asioita. Luotettavuuteen kuuluu olennaisesti tarkka ja yksityiskohtainen käytettyjen tutkimusmenetelmien esittely ja havainnollistaminen. Poikkeamia kuvatuista menetelmistä ei saa olla, vaan tutkimusta tulee toteuttaa jatkuvasti raportoiden. (Silverman 2005, 224.) Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteettia pidetään hyvin ongelmallisena käsitteenä, koska tutkimuksen tekotavat vaihtelevat tekijöiden mukaan.

Päädyimme tutkimustuloksiin systemaattisesti aineistoamme analysoiden. Uskomme, että joku muu saattaisi päätyä hyvin samansuuntaisiin tuloksiin kanssamme, mikäli hänellä olisi samat tutkimusongelmat, aineisto ja analyysimenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi. Toisaalta myönnämme, että joku muu saattaisi painottaa erilaisia asioita tulososiossa ja johtopäätöksissä kuin mitä me päätimme painottaa. Painoarvon antaminen toisille asioille toisten kustannuksella on hyvin henkilökohtainen valinta. Sitä ei toisaalta voi välttää, koska kaikkea ei voi painottaa.

8.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksemme eettiseen kestävyYTEEN pyrimme kertomalla haastateltaville perusteellisesti opinnäytetyöstämme, osallistumisen vapaaehtoisuudella ja haastateltujen anonymiteettisuojaan varmistamisella. Koska gambialaiset ovat verrattain pieni ryhmä Suomessa, jätimme tunnistamisen mahdollistavia seikkoja tulososion ulkopuolelle. Saatekirjeellä sekä meidän ja haastatellun välisellä sopimuksella pyrimme eettisyyden konkretisoimiseen jo haastattelutilanteessa. Konkreettisuus myöhemmin tarkoitti muun muassa sitoutumista sopimuksen ehtoihin.

Tutkimuksen eettinen ulottuvuus tulisi näkyä opinnäytetyössä kokonaisuudessaan. Siksi tiedotamme opinnäytetyön lukijaa johdannosta lähtien tutkimuksemme vaiheista, metodologiasta ja valinnoista. Valintojen subjektiivisuutta ei voi välttää, mutta se on tiedostettava, julkituotava ja perusteltava. Tähän olemme koko kirjoitusprosessin pyrkineet, aina pohdinnan loppuun saakka. Valintojen näkyväksi tekeminen ja perustelu rakentavat osaltaan tutkimuksen eettisyyttä.

Materiaali, jonka olemme valinneet käytettäväksi muilta kirjoittajilta tutkimuksen teoriaviitekehukseksi, luonnehtii suurelta osin opinnäytetyötämme. Joku toinen olisi valinnut ainakin osittain eri kirjoittajat tutkimuksensa teoreettiseksi viitekehukseksi. Siksi opinnäytetyömme on teoriaosuudeltaankin kirjoittajiensa näköinen. Valitsimme kirjallisuutta opinnäytetyöhön pohtimalla, mitkä aiemmat maahanmuuttajista kirjoitetut tekstit liittyvät läheisesti omaan aiheeseemme. Suurimmaksi osaksi valitsimme mahdollisimman tutkittua, tuoretta ja ajankohtaista kirjallisuutta.

8.3 Opinnäytetyöprosessi ja oppiminen

Opinnäytteen tarkoituksena on osoittaa opintojen loppuvaiheessa ammatillista osaamista ja pätevyyttä. Opinnäytetyöstä toivotaan myös olevan konkreettista

hyötyä työelämälle. Jo ensimmäisenä lukuvuonna opiskelijoita orientoidaan tulevaan opinnäytetyöprosessiin.

Oma opinnäytetyöprosessimme alkoi tavattuamme opinnäytetutorilla syksyllä 2008. Pian päätimme opinnäytetyön tekemisestä yhdessä. Sopivan aiheen löytäminen oli haastavaa. Keväällä 2009 kehitimme lopulta itse työmme aiheen. Onneksi Suomi-Gambia-yhdistys tuli mielellään yhteistyökumppaniksi opinnäytetyöhömmä ja järjesti meille haastateltavat. Pelkästään opinnäytetyöaiheen muodostuminen oli meille varmuutta ja rohkeutta lisäävä prosessi.

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen ideoinnilla sekä aihettamme koskevaan ja sivuvaan kirjallisuuteen tutustumalla. Materiaalia löytyi paljon ja aineiston valikointi ja lukeminen vei aikaa. Aluksi valikoiminen oli hankalaa, mutta lukeminen toi varmuutta erotella oman työmme kannalta oleellista ja epäoleellista kirjallisuutta. Myös Suomi-Gambia-yhdistyksen tarpeet loivat opinnäytetyölle suunta- viivoja.

Haastattelukysymykset rakentuivat rinnan päätutkimuskysymyksien kanssa. Kysymysmuotoja tarkastelimme pitkään, koska halusimme välttää haastateltavien johdattelua. Toisaalta halusimme haastateltavien kertovan meille mahdollisimman paljon kysyttävästä aiheesta. Haastattelukysymyksien muoto ja sisällön pohtiminen oli haastavaa, koska yritimme pitää kysymykset lyhyinä ja ytimekkäinä.

Haastatteluprosessi oli mielenkiintoinen ja vaativa. Mielenkiintoinen, koska haastatellut kertoivat meille avoimesti tuntemuksiaan ja kokemuksiaan. Saimme mahdollisuuden tutustua informanttien ajatuksiin Suomessa elämisestä. Nauhoitimme haastattelut sekä teimme omia muistiinpanoja haastatteluiden aikana. Haastattelemisen oli vaativaa, koska keskityimme kuuntelemaan intensiivisesti haastateltavia. Itse pyrimme puhumaan mahdollisimman vähän haastattelun aikana – mikä oli ajoittain vaikeaa. Opimme lisää kuuntelemisen taidosta ja tilanneherkkyydestä.

Prosessi on opettanut meille järjestelmällisyyttä ja kärsivällisyyttä. Kumpikaan meistä ei ollut aikaisemmin litteroinut puhetta ääninauhalta. Se oli opettavaista, mutta työlästä. Ensimmäisten haastatteluiden litterointi kesti kauan. Joitakin haastatteluita litteroimme yli kymmenen tuntia. Muutaman haastattelun jälkeen meille kehittyi rutiini, jolla selvisimme litteroinnista vähemmällä työllä. Toinen meistä kirjoitti ja toinen käytti nauhuria. Toisinaan toistimme ääninauhaa useaan kertaan ennen kuin olimme varmoja joistakin haastateltujen käyttämistä ilmaisuista.

Jaoimme opinnäytetyövastuun tasapuolisesti, mikä tarkoitti kaikkien vaiheiden tekemistä yhdessä. Keskinäiset keskustelumme opinnäytteestä ovat olleet jatkuvia, kyseenalaistavia ja keskeisiä prosessille ja sen etenemiselle. Pitkä ja intensiivinen yhteistyö jalosti työtapojamme ja opinnäytetyökumppanuus syveni ystävyudeksi.

Opinnäytetyön kirjoitusprosessi vei vuodenpäivät. Kirjoitimme opinnäytetyötä kurinalaisesti työn etenemisen takaamiseksi. Tämä opetti meille lisää itsensä johtamisen taitoja, joita on hyvä viedä mukanaan työelämään. Yhtäältä on ollut hyvä kirjoittaa rauhalliseen tahtiin, pitkällä aikavälillä, mutta osaltaan tämä on saattanut heikentää tekstin koheesiota. Koimme opinnäytetyön luettamisen muilla henkilöillä mittaamattoman arvokkaana. Omalle ja työparinkin tekstille saattaa sokeutua nopeasti, kun kirjoittaminen on jatkuvaa ja jaettua. Oppiminen niin elämässä kuin opinnäytetyön kanssa tapahtuu monesti nöyrytyksen kautta. On jatkuvasti kyseenalaistettava omia, totuttuja ajatuskuvioita. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä –teos (2007) oli koko prosessin ajan tuki ja turvamme. Siitä tarkistimme tiheään yksityiskohtaisia ohjeita opinnäytetyön kirjoittamiseen.

Yhteistyö Suomi-Gambia-yhdistyksen kanssa on opettanut meitä luomaan suhteita sekä toimimaan yhdessä sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Olemme oppineet erilaisten sopimusten tekemistä. Yhteistyö sujui mutkattomasti ja aikataulut pitivät. Kunnioitus ja rehellisyys olivat molemminpuolisia. Kokemus on kasvattanut meidän kulttuurisensitiivisyyttämme sekä varmuuttamme toimia monikulttuurisissa yhteisöissä.

Jos tekisimme opinnäytetyön uudelleen samoista tutkimuskysymyksistä, laatisimme haastattelukysymykset todennäköisesti tiiviimpään muotoon ja niitä olisi lukumääräisesti vähemmän. Analysointivaiheessa huomasimme, että vähemmälläkin haastattelukysymyksillä olisi suurella todennäköisyydellä päästy varsin samankaltaisiin tuloksiin. Toisaalta haastatellut vastasivat kysymyksiin mielellään, laajasti ja edellisiin kysymyksiin palaillen. Haastatellut vapautuivat haastattelujen edetessä ja halusivat keskustella myös haastattelukysymysten ulkopuolisista asioista. Opimme, että pienemmälläkin haastatteluaineistolla olisimme löytäneet vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Aineistomme olisi mahdollistanut opinnäytetyötasoa laajemman ja syvällisemmän tutkimuksen.

8.4 Kompetenssit ja ammatillinen kasvu

Sosiaalialan ammattikorkeakouluissa on asetettu kompetenssit, joita valmistuvan sosionomin tulisi hallita tulevassa työssään. Osaamisalueeseen liittyvät sekä tiedollinen että taidollinen osaaminen. Osaamisprofiilissa voidaan erottaa sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Sosiaaliportti 2009.) Opinnäytetyöprosessin aikana olemme pohtineet, miten työn tekeminen on auttanut meitä saavuttamaan näitä kompetensseja. Olemme arvioineet, miten prosessi on kehittänyt ammatillisuuttamme ja valmiuksiamme toimia sosiaalialan työssä sekä monikulttuurisissa työympäristöissä.

Opinnäytetyötä tehdessämme tietoisuutemme sosiaalialan eettisistä säännöistä vahvistui. Työtä kirjoittaessamme jouduimme jatkuvasti pohtimaan, miten kirjoitamme työtä eettisesti oikein, tutkittavien yksityisyyttä ja persoonia loukkaamatta. Yksi sosionomikoulutuksen tavoitteista on kyky nähdä asiakas yksilönä, ei vain osana tiettyä ihmisryhmää. Opinnäytetyötä tehdessämme pyrimme näkemään haastateltavamme yksilöinä – emme yleistämään heitä maahanmuuttajina. Jokainen haastateltumme on yksilö, ja jokaisella on omia henkilökohtaisia

kokemuksia Suomeen asettautumisesta. Työmme pyrkii osaltaan edistämään tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta. Huolimatta ihmisen kansallisuudesta, uskonnosta tai sukupuolesta, sosiaalialan työntekijän tulee kohdata asiakkaansa ennen kaikkea ihmisenä ja tasa-arvoisenaan. Tulevaisuuden työssä meidän on tärkeä toimia avoimella asenteella ja tasa-arvoisesti jokaista asiakasta kohtaan.

Opinnäytetyömme antoi meille mahdollisuuden ymmärtää syvällisemmin asiakasta osallistavaa toimintaa sekä asiakkaiden voimavarojen ja tarpeiden huomioimista työssä. Saimme kuulla maahanmuuttajilta itseltään, mitä mieltä he ovat heihin kohdistetuista kotouttamiskäytännöistä ja mitä parantamisen varaa käytännöissä heidän mielestään on. Pyrimme viestimään tuleville asiakkaillemme, että heitä kuullaan ja heidän sanomisillaan on merkitystä. Asiakkaalta itseltään voidaan useimmiten odottaa suurinta asiantuntemusta omasta elämästään. Sosiaalialan työssä osallistava toiminta asiakkaan tilanteen ja voimavarojen mukaan on auttamistyötä parhaimmillaan. Asiakkaan oman elämänhallinnan tukeminen sekä yhteiskuntaan osallistava toiminta antavat mahdollisuuden nähdä elämässä merkityksiä ja mielekkyyttä.

Opinnäytetyön tekeminen auttoi meitä kehittämään tietouttamme maahanmuuttajiin kohdistuvista toimenpiteistä, heille kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. Tutustuimme kotoutumiseen liittyvään lainsäädäntöön kirjoittamisen ohessa. Työmme vahvisti palveluohjauksellista osaamistamme. Maahanmuuttajille tarjotaan usein maahanmuutto- ja ongelmakeskeisiä palveluita. Toivottavasti voimme olla tulevaisuudessa vaikuttamassa maahanmuuttajille tarjottavien palveluiden laaja-alaisuuteen.

Kyseenalaistamme sosiaalialan ammattilaisina jyrkkää jaottelua maahanmuuttajille ja kantaväestölle suunnatuissa palveluissa. Integroituminen vaatii myös palveluiden integroimista, ei tarpeetonta jaottelua. Maahanmuuttajille tarvitaan erityispalveluja ja –toimenpiteitä, mutta ne eivät ole automaattisesti toimivia. Proessin aikana opimme olemaan aiempaa rohkeampia työelämän käytäntöjen kyseenalaistajia ja rakentajia. Haastatteluista selvisi muun muassa, että vaikka kotoutumissuunnitelma olisi tehty, se ei takaa kielikurssille pääsyä vaan edessä

on usein pitkä ja turhauttava odotusaika. Yhteiskunnan epäkohdat ovat loppumaton kehittämistyön kohde.

Reflektiivinen ja tutkiva työote on yksi sosionomi (AMK) tutkinnon kompetensseista. Opinnäytetyötä tehdessämme kehitimme omaa tutkivaa työtettämme. Kirjallisen materiaalin ja analyysimenetelmän valinta sekä tulosten kriittinen pohtiminen antoivat valmiuksia kriittiselle ajattelulle. Pohdimme ja kyseenalaistimme teorioita ja tutkimuksia eli materiaalia, jota luimme. Omaa haastatteluai-neistoamme kohtelimme arvokkaana tietolähteenä, jonka merkityssisältöjen manipulointia välttimme. Tämä vaati jatkuvaa omien ajatusten ja ajatusketjujen kyseenalaistamista aineiston analysointivaiheessa. Ammatillisella tulee olla kyky tarkastella omia työtapojaan. Kyseenalaistaminen on kehityksen ehto sekä osa oman ammatin ja itsensä jatkuvaa kehittämistä.

Reflektiivisyyteen liittyy oman toiminnan tarkastelun ja kehittämisen lisäksi sen sosiaalinen ulottuvuus. Palautekulttuuri, palautteen anto- ja vastaanotto sekä palautteen laatu ja määrä ovat reflektiivisyyden mittareita. Opinnäytetyöprosessi opetti nöyryyttä, kärsivällisyyttä ja konsultoinnin tärkeyttä. Olemme olleet toisillemme suorasanaisia ja rehellisiä. Kirjoittamisen eri vaiheissa olemme kysyneet ulkopuolista mielipidettä ja antaneet tuttavien lukea tekstiä. Erityisen arvokkaita ovat olleet opinnäytteestämme aiemmin täysin tietämättömien ihmisten kommentit. Heidän avullaan on ollut mahdollista testata, onko kirjoittamamme ollut ymmärrettävissä ilman omia selityksiämme aiheesta.

Saimme prosessin aikana paljon tekstin selkeyttä ja luettavuutta lisäävää palautetta, jota hyödynsimme parhaan taitomme mukaan. Kirjoittaessa koetimme kiinnittää huomiota tekstin selkeyteen. Toivomme, että lukukokemus on mahdollinen ja ymmärrettävä myös ihmisille, joiden äidinkieli ei ole suomi. Selkokielen opinnäytetyön kirjoittamiseen meillä ei ole riittävää osaamista, mutta pidimme selkokielen ihannetta läsnä ajatuksissamme.

Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt ammatillisuuden lisäksi meitä ihmisinä. Kehitimme yhteistyökykyjämme sekä parityöskentelyssä että Suomi-Gambia-

yhdistyksen kanssa. Meille on oppimastamme hyötyä verkostoituneessa työelämässä, jossa yhteistyö eri tahojen kesken on välttämätöntä. Yhteistyö on lisäksi työn kehittämisen ehto. Pari- ja tiimityöskentely kuuluvat kiinteästi moderniin työelämään.

Uskoimme aiheemme merkityksellisyyteen koko opinnäytetyöprosessin ajan. Maahanmuuttoasiat ovat olleet yhteiskunnallisessa keskustelussa pinnalla. Äänien ovat liiaksi päässeet niin sanotut maahanmuuttokriitikot, jotka suhtautuvat erittäin kielteisesti maahanmuuttoon. Opinnäytetyömme oli mahdollisuutemme tuoda maahanmuuttajien ääntä kuuluviin tässä ajassa ja rohkaisee meitä toimimaan jatkossakin tasavertaisuuden edistäjinä yhteiskunnassa ja työelämässä.

LÄHTEET

- Ahtonen, Suci; Jussila, Marja & Liisa, Kotisaari 2003. Maahanmuuttajat työelämässä. Maahanmuuttajien asettuminen työelämään ja yrittäjyyteen Jyväskylässä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Akhlaq, Ahmad 2005. Getting a job in Finland: The social Networks of Immigrants from the Indian Subcontinent in the Helsinki Metropolitan Labour Market. Väitöskirja. Sosiologian laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Bah, Alieu & Camara, Bully 2008. Gambians in Finland. Viitattu 29.1.2010. <http://www.gambiansinfinland.com/Aboutus.htm>
- Central Intelligence Agency, CIA 2010. The World Factbook: Africa: Gambia. Viitattu 9.3.2010. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ga.html>
- Ekholm, Elina 2001. Monietninen yhteiskunta. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä & Nguyen Quoc Cuong (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Yliopistopaino, 161–188.
- Forsander, Annika & Alitolppa-Niitamo, Anne 2000. Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne? Työhallinnon julkaisu 242. Helsinki: Työministeriö.
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina 2001. Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi, Ali Abdullahi, Anne Alitolppa-Niitamo, Eve Kyntäjä & Nguyen Quoc Cuong (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Yliopistopaino, 57–82.
- Forsander, Annika 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliitto.
- Forsander, Annika 2009. Nähdäänkö ongelma ihmisissä, rakenteissa vai missä? Sosiaalitieto 12/2009, 6–7.
- Hallenberg, Helena 1998. Miten elää muslimina. Teoksessa Heikki Palva & Irmeli Perho Islamilainen kulttuuri. Helsinki: Otava, 12–77.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastatte-

- lun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Huhta, Jaana 2010. Henkilökohtainen tiedonanto. Tilastokeskus. Helsinki. 22.2.2010.
- Huuhtanen, Lily 2009. Moninaisten talo. Maahanmuuttajanaisten kokemuksia matalan kynnyksen kohtaamispaikasta. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jaakkola, Timo 2000. Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki: Työministeriö.
- Jokinen, Arja 2004. Asuntola kulttuurisella kartastolla. Teoksessa Laura Huttunen, Arja Jokinen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 74–97.
- Joronen, Mikko & Salonen Annamari 2006. Rasismi ja etninen syrjintä – ajatuksia ja tekoja. Teoksessa Annamari Salonen & Susan Villa (toim.) Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Helsinki: Ihmisoikeusliitto, 15–73.
- Joronen, Tuula 1997. Afrikkalaisten maahanmuuttajien työllistymispolut. Teoksessa Harry Schulman & Vesa Kanninen (toim.) Sovussa vai syrjässä. Ulkomaalaisten integroituminen Helsinkiin. Tutkimuksia 12. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 59–92.
- Joronen, Tuula; Salmenkangas, Mai & Ali, Abdullahi 2000. Maahanmuuttajien yrittäjäyys Helsingin seudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Latomäki-Jagne, Pirjo & Vallius, Pirjo 2003. Gambia, mangojen ja krokotiilien maa. Helsinki: Erweko.
- Maahanmuuttovirasto 2010. Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2009. Viitattu 20.2.2010. www.migri.fi Tilastot. Ulkomaalaiset Suomessa kansalaisuuksittain 2008.
- Maahanmuuttovirasto 2010. Viitattu 3.2.2010. www.migri.fi Tilastot. Turvapaikka. Kokonaisluvut kansalaisuuksittain 2007, 2008 ja 2009.
- Makkonen, Timo 2000. Rasismi Suomessa 2000. Helsinki: Ihmisoikeusliitto

- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) 2007. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto.
- Martikainen, Tuomas 2008. Dosentti, Åbo Akademi. Luentomateriaali 26.11.2008: Nokialandiasta Kebab-Pizzerialaan.
- Mikola, Marjo 2009. Nopeasti kiinni uuteen maahan. Monitori 4/2009, 14–15.
- Moisio, Elina & Martikainen, Tuomas 2006. Kykyjen mosaiikki. Suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä moninaisuudesta työelämässä 2020. MONIKKO-projekti. Verkkojulkaisuna:
http://www.monikko.net/docs/kykyjenmosaiikki_1.pdf
- Neuendorf, Kimberly 2002. The Content Analysis Guidebook. Thousands Oaks: Sage Publ.
- Raunio, Kyösti 1995. Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Helsinki: Gaudeamus.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Viitattu 28.10.2009. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Sabally, Ansumana 2009. Suomi-Gambia-yhdistyksen tiedotussihteeri. Haastattelu 2.6.2009.
- Silverman, David 2005. Doing qualitative research. London: Sage.
- Sisäasiainministeriö 2009. Valtion ja kuntien välinen aiesopimus (2010-2012) maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi. Viitattu 9.3.2010.
http://www.hel2.fi/Helsinginseutu/Pks/aiesopimus_maahanmuutto_081209.pdf
- Sisäasiainministeriö 2010. Oikeus kotouttamistoimenpiteisiin & Kotoutumiskoulutus. Viitattu 2.2.2010. www.intermin.fi Maahanmuutto. Kotouttaminen. Oikeus kotouttamistoimenpiteisiin/ Kotoutumiskoulutus.
- Sosiaaliportti 2009. Sosiaaliportin ammattikorkeakouluverkosto. Sosionomi AMK-tutkinto. Kompetenssit sosionomi. Viitattu 8.3.2010
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_ylempiamk_tutkinto/kompetenssit/

- Suokonautio, Jaana 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Työministeriö 2006. Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Työhallinnon julkaisu nro: 371. Helsinki: Työministeriö.
- Vesikansa, Jussi 2000. Afrikkalainen mies ja työ Suomessa. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Yhdenvertaisuus 2005. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys: käsitteitä ja määritelmiä. Viitattu 1.2.2010.
http://www.yhdenvertaisuus.fi/suomi/yhdenvertaisuus/kasitteita_ja_maaritelmiä/
- Yue Ching, Ho 2008. Työperäinen maahanmuutto – mitä sen jälkeen? Hongkongilaiset palkansaajat Suomessa. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

LIITE 1

TIETOA TUTKIMUKSESTA

SAATEKIRJE

Olemme opiskelijat Maarit Pettersson ja Elina Heinonen Helsingin Diakonia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä gambialaismiesten kotoutumisesta pääkaupunkiseudulla erityisesti työelämään liittyen. Mielestämme Suomessa ei kiinnitetä riittävästi huomiota maahanmuuttajien kotoutumiseen ja työllistymiseen. Kyseessä on laadullinen tutkimus ja keräämme aineiston haastattelulla.

Olemme valinneet Sinut haastateltavaksi. Sinä voit antaa meille arvokasta tietoa omista kokemuksistasi ja ehdottaa, miten asioita voisi parantaa. Vastauksiasi käsitellään luottamuksellisesti ja salassapitovelvollisuutta noudattaen. Sinua ei voida tunnistaa tutkimuksesta ja vastauksiasi käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen valmistuttua kaikki haastattelumateriaali tuhoetaan asianmukaisesti. Valmistuttuaan opinnäytetyön voi lukea osoitteessa <http://kirjastot.diak.fi/>.

Kiitos ajastasi ja osallistumisestasi tutkimukseen!

INFORMATION ABOUT THE RESEARCH

COVER LETTER

We are Maarit Pettersson and Elina Heinonen, two students from Diaconia University of Applied Sciences, Helsinki Unit. We are working on our final thesis about the integration and employment of Gambian men in the capital area. In our opinion Finland doesn't pay enough attention to immigrants' integration and employment. This research is qualitative and we gather the information by interviewing.

We have chosen You as our interviewee. You can give us valuable information about your experiences and suggest how things could be improved. Your replies are dealt confidentially and following the principle of secrecy. You can not be identified from the research and your answers are used only within this study. All the interview material will be destroyed properly after the research is completed. You can read the completed final project at the following address <http://kirjastot.diak.fi/>.

Thank you for your time and participation in the research!

LIITE 2

SOPIMUS

Olen saanut ja lukenut saatekirjeen ja ymmärrän tutkimuksen luonteen ja ehdot. Ymmärrän mihin vastauksiani käytetään ja ettei minua voida tutkimuksesta tunnistaa. Suostun haastateltavaksi opinnäytetyöhön.

AGREEMENT

I have received and read the cover letter. I understand the nature and the conditions of the research. I understand what my answers are used for and that I can not be identified from the research. I agree to be interviewed for the final project.

Aika ja paikka/ Time and place

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys/
Signature of the interviewee and clarification of signature

Haastattelijoiden allekirjoitukset ja nimenselvennykset/
Signatures of the interviewers and clarifications of signatures

---

LIITE 3

TAUSTATIETOLOMAKE

(Voit jatkaa vastauksiasi tarvittaessa lomakkeen kääntöpuolelle)

IKÄ____

SIVIILISÄÄTY_____

VUODET SUOMESSA____

LASTEN LUKUMÄÄRÄ____

USKONTO_____KAUPUNKI_____

TYÖSSÄ/TYÖTÖN (ympyröi)

KIELI _____

tydyttävä_ hyvä_ erinomainen_ äidinkieli_

KIELI _____

tydyttävä_ hyvä_ erinomainen_ äidinkieli_

KIELI _____

tydyttävä_ hyvä_ erinomainen_ äidinkieli_

KIELI _____

tydyttävä_ hyvä_ erinomainen_ äidinkieli_

KOULUTUSTAUSTA
KOULUTUS JA KESTO

VALTIO

OPINNOT SUOMESSA
OPINNOT JA KESTO

TYÖHISTORIA
AMMATTI

VALTIO

TYÖSUHTEEN KESTO

LIITE 4

BACKGROUND INFORMATION SHEET

(You can continue your answers to the flip-side of the paper)

AGE_____

MARITAL STATUS_____

YEARS IN FINLAND_____

NUMBER OF CHILDREN_____

RELIGION_____TOWN_____EMPLOYED/UNEMPLOYED(circle)

LANGUAGE_____

fair_ good_ excellent_ mother tongue_

LANGUAGE_____

fair_ good_ excellent_ mother tongue_

LANGUAGE_____

fair_ good_ excellent_ mother tongue_

LANGUAGE_____

fair_ good_ excellent_ mother tongue_

EDUCATIONAL BACKGROUND
FORMATION AND DURATION

COUNTRY

STUDIES IN FINLAND
STUDIES AND DURATION

WORK HISTORY

OCCUPATION

COUNTRY

DURATION

LIITE 5
OPEN QUESTIONS

1. STATUS

a. Describe your economical status in the Gambia before coming to Finland and now.

- what was your occupation?

b. What was your social status in the Gambia, now and before?

c. Describe your economical status in Finland.

- what is your main occupation? are you employed? if so, what type of contract you have? what is your salary like?

- do you get any social benefits? if so, what kinds of?

d. Describe your social status in Finland.

- what is your status in working life, in your family, and more generally in the society?

e. How do you feel about your current status in Finland?

- in working life? what sort of problems?

- in your family?

- more generally in the society?

2. WORK AND STUDIES IN FINLAND

a. What sort of intergration programs have you been participating in?

- for instance language courses provided by the Employment office?

b. Have you experienced these programs useful?

c. What has been hardest in settling to Finland?

d. How have the authorities treated you:

- Employment office?

- KELA?

- Social Services?

- Police?

- Finnish Immigration Service?

- Health Care?

e. How have the Finns treated you?

- at work?

- off work in your private life?

3. PROPOSITIONS AND HOPES

a. What would be your propositions to authorities and politicians?

- how to help immigrant men to integrate better into the Finnish society and get work?

b. Tell us about your dreams and hopes about

- living in Finland?

- working in Finland?

- studying in Finland?

LIITE 6	PERUSTIETOKAAVIO						
Kaikki haastatellut asuivat pääkaupunkiseudulla.							
	Ikä	Uskonto	Opiskelija+osa-aikatyö Työtön/työssä	Pohjakoulutus	Suomenkielen opinnot (kuukausissa)	Oma arvio suomenkielen taidosta	Puhutut kielet
H1	35-41	islam	työssä	lukio	3	välttävä	4
H2	35-41	islam	työtön	lukio	3	välttävä	7
H3	28-34	islam	työssä	lukio	2	välttävä	4
H4	28-34	islam	työtön	lukio	18	välttävä	5
H5	42-48	islam	työssä	koraanikoulu	30	välttävä	6
H6	28-34	islam	työssä	yläaste	16	hyvä	4
H7	28-34	islam	opiskelija+osa-aikatyö	yliopisto	1	välttävä	4
H8	35-41	islam	työssä	lukio	6	hyvä	5
H9	28-34	Islam	opiskelija+osa-aikatyö	yliopisto	2	hyvä	6
Haastatellut ovat toimineet muun muassa seuraavissa ammateissa Gambiassa: maalari, autonkuljettaja, hotellin johtaja, lääketieteellisen tutkimusneuvoston assistentti, puuseppä, maanviljelijä, opettaja, liikemies, turistiopas, vakuutusyhtiön työntekijä, siivooja, hankkija, putkimies, batiikkitaiteilija							